

Fikirleri ve Mücadelesiyle Mehmet Akif Ersoy

Editörler

**Dr. Öğr. Üyesi Adem Yıldırım
Arş. Gör. Betül Karaçöl**

Yazarlar

**Prof. Dr. Burhan Baltacı - Prof. Dr. Cem Tuna
Prof. Dr. Nurullah Çetin - Prof. Dr. Zekeriya Akman
Doç. Dr. Arslan Karaoğlan - Dr. Öğr. Üyesi Adem Yıldırım
Dr. Öğr. Gör. Ebubekir Eraslan - Dr. Öğr. Üyesi Emel Nalçacıgil Çopur
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Sağlam - Dr. Öğr. Üyesi Mesut Cevher
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Necip Yılmaz - Dr. Öğr. Üyesi Nuriye Değirmen
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Şahan - Dr. Öğr. Üyesi Resul Özavşar
Dr. Öğr. Üyesi Sadiye Kayaarslan - Dr. Öğr. Üyesi Şuayip Karataş
Arş. Gör. Dr. Rabia Yıldırım**

Ankara 2022

Fikirleri ve Mücadelesiyle Mehmet Akif Ersoy

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Adem Yıldırım
Arş. Gör. Betül Karaçöl

Yazarlar

Prof. Dr. Burhan Baltacı
Prof. Dr. Cem Tuna
Prof. Dr. Nurullah Çetin
Prof. Dr. Zekeriya Akman
Doç. Dr. Arslan Karaoğlan
Dr. Öğr. Üyesi Adem Yıldırım
Dr. Öğr. Gör. Ebubekir Eraslan
Dr. Öğr. Üyesi Emel Nalçacıgil Çopur
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Sağlam

Dr. Öğr. Üyesi Mesut Cevher
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Necip Yılmaz
Dr. Öğr. Üyesi Nuriye Değirmen
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Şahan
Dr. Öğr. Üyesi Resul Özavşar
Dr. Öğr. Üyesi Sadiye Kayaarslan
Dr. Öğr. Üyesi Şuayip Karataş
Arş. Gör. Dr. Rabia Yıldırım

ISBN: 978-625-7305-67-9

1. Baskı

Mart, 2022 / Ankara

Yayın Sertifika No: 46683

Matbaa Sertifika No: 46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 432

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Ođuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitap bölümlerinde yer alan yazıların hakları saklı olup, yazıların tamamı ve bir kısmı kaynak gösterilmeden iktibas edilemez. Kitap bölümlerinde yer alan yazıların dil, bilim ve hukuksal açıdan her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
MEHMET AKİF ERSOY'DA SİYASET DÜŞÜNCESİ..... <i>Adem Yıldırım</i>	9
MEHMET AKİF ERSOY'UN SAFAHAT ADLI ESERİNDE EĞİTİM GÖRÜŞLERİ..... <i>Cem Tuna</i>	39
SAVAŞ YILLARININ GÖLGESİNDE İSTİKLAL MARŞI PERSPEKTİFİNDEN MEHMET AKİF ERSOY'UN GENÇLİKTE BEKLENTİLERİ..... <i>Sadiye Kayaarslan</i>	75
MEHMET AKİF ERSOY'UN MEDENİYET ANLAYIŞI VE BATI ALGISİ..... <i>Mustafa Necip Yılmaz</i>	107
METAFOR TEORİSİNE GÖRE MEHMET AKİF'TE GELİŞMİŞLİK VE GERİ KALMIŞLIK KAVRAMLARI..... <i>Resul Özavşar</i>	125
MEHMET AKİF ERSOY'UN EĞİTİM HAYATI VE EĞİTİM ANLAYIŞI..... <i>Rabia Yıldırım</i>	159
İSTİKLAL MARŞI'MIZIN BENDLER HALİNDE TAHLİLİ..... <i>Nurullah Çetin</i>	201
"İSTİKLAL MARŞI" NIN GRAMERİ..... <i>Ebubekir Eraslan</i>	271
VAAZLARINDA KULLANDIĞI ÂYETLER BAĞLAMINDA MEHMET AKİF ERSOY'UN VERDİĞİ TOPLUMSAL MESAJLAR..... <i>Şuayip Karataş</i>	315

MEHMET AKİF ERSOY'UN MEÂL'İNİN DİL VE
ÜSLUP ÖZELLİKLERİNE DAİR BİR DEĞERLENDİRME..... 349

Arslan Karaoğlan

محمد عاكف أرسوي نظرتة إلى القرآن ومنهجه في التفسير
MEHMET ÂKİF ERSOY'UN TEFSİR METODU VE
KUR'ÂN'A YAKLAŞIMI 385

Mesut Cevher

MEHMET AKİF'İN KUR'AN YORUMUNA BİR KATKI
-NASRULLAH KÜRSÜSÜNDEKİ VAAZINDA ATIF YAPTIĞI
AYETLER..... 403

Burhan Baltacı

MEHMET ÂKİF'İN ŞİİRLERİNDE KUR'AN KISSALARI
TEDÂİLİLERİ 417

Emel Nalçacıgil Çopur

M. AKİF'İN ZİHİN DÜNYASINDA KURAN-SÜNNET İLİŞKİSİ..... 441

Ramazan Şahan

4

MEHMET ÂKİF'İN ŞİİRLERİNDE HADİSLE İKTİBÂS..... 475

İbrahim Sağlam

BİR VETERİNER OLARAK MEHMET AKİF 493

Nuriye Değirmen

MEHMET AKİF ERSOY'UN HAYATI VE
OSMANLI BÜROKRASİSİNDE YAPMIŞ OLDUĞU GÖREVLER..... 517

Zekeriya Akman

ÖNSÖZ

Bu vatanın yetiştirdiği kıymetli şahsiyetlerden, İstiklal Marşı'mızın şairi, Milli Mücadelenin manevi önderi, Birinci Meclis Burdur mebusu, mütefekkir, yazar, mütercim, muallim, veteriner, sporcu, hafız ve müfessir olan Mehmet Akif Ersoy, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına tanıklık etmiş, yıkılış süreciyle birlikte meydana gelen sancılı olaylara şahit olmuş, bağımsızlık mücadelesi içinde değerli fikirleri, vatan sevgisi, ilmi, edebi kişiliği, İslam tasavvuru ve örnek ahlakı ile milletimizin kalbinde önemli bir yere sahip olmuştur.

Anadolu'nun çığılıklarını duyan ve acısını kendi yüreğinde hisseden Akif, bu elem günlerinde yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin İstiklal Mücadelesinde etkin rol almıştır. Maarif Vekaleti tarafından düzenlenen milli marş yarışması neticesinde Mehmet Akif Ersoy; "Allah bu millete bir daha İstiklal Marşı yazdırmasın" diyerek kaleme almış olduğu İstiklal Marşı'nı milletimize hediye etmiş, kazanmış olduğu ödülü mütevazı karakteri sebebiyle kabul etmemiştir.

Akif, milletin duygularına tercüman olmuş, ordunun yaşadığı heyecanı ve bağımsızlık mücadelesini en iyi şekilde dile getirmiştir. İstiklâl Marşı'nda değinmiş olduğu vatan, toprak, millet, bayrak, kan, hürriyet, hak, istiklâl, kahramanlık, iman, şehadet, ezan gibi millî ve dinî unsurlar bağımsızlık mücadelesinde ordunun ve milli mücadeleye destek veren halkın maneviyatını yükseltmiştir.

Fikir, mücadele ve toplum insanı olmasının yanında Mehmet Akif, aynı zamanda bir eylem adamı olarak pek çok faaliyette bulunmuştur. Düşüncelerini ve hissettiği duyguları sadece yazmakla kalan bir şair değil, hissettiği bu samimi duygulara göre hareket etmeye çalışan bir ahlak ve dava insanı olmuştur. Bu amaçla Anadolu'yu dolaşmış, fikirlerini Sırat-ı Müstakim ve Sebilü'r-Reşad dergilerinde yayınlamış, camilerde cemaate milli birlik ve beraberliğin önemi hakkında vaazlar vermiş ve halkı milli mücadeleye, cihada ve orduya yardıma çağırmıştır.

Üstat hayatı ve eserleri ile günümüzde dahi milletimize örnek olmaya devam eden nadir şahsiyetlerden biridir. Milletini ve yurdu-

nu seven, istiklal ruhunu yazmış olduğu eserlerle milyonlara aktaran merhum Mehmet Akif Ersoy'u, fikirleri ve mücadelesiyle daha iyi tanımak ve İstiklal Marşı'nı daha iyi anlamak adına hazırlanan bu kitap, 2021 yılının İstiklâl Marşı'nın kabulünün yüzüncü yılı olması dolayısıyla ilan edilen "Mehmet Akif ve İstiklâl Marşı Yılı" için başlatılmış disiplinler arası bir çalışmanın ürünüdür.

Elinizdeki bu kitap *Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi* öncülüğünde çeşitli üniversitelerden alanında uzman akademisyenlerin ortak olarak hazırladığı bir çalışmadır. Mehmet Akif'in siyaset görüşleri ve fıkıh anlayışının ele alındığı *Mehmet Akif Ersoy'da Siyaset Düşüncesi* Dr. Öğr. Üyesi Adem YILDIRIM; İstiklal şairinin temel eseri *Safahat*'ında eğitim görüşlerine değinildiği *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat Adlı Eserinde Eğitim Görüşleri* Prof. Dr. Cem TUNA; Mehmet Akif Ersoy'un toplumun kurtuluşu için hayalini kurduğu ideal gençliğin özellikleri ve nasıl bir gençlik beklentisi içinde olduğunun anlaşılmasına çalışıldığı *Savaş Yıllarının Gölgesinde İstiklal Marşı Perspektifinden Mehmet Akif Ersoy'un Gençlikten Beklentileri* Dr. Öğr. Üyesi Sadiye KAYAARSLAN; Mehmet Akif Ersoy'un Doğu-Batı karşılaştırması ve onun Batı algısı ile medeniyet anlayışının değerlendirildiği *Mehmet Akif'in Medeniyet Anlayışı ve Batı Algısı* Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Necip YILMAZ; Edebi yönüyle tanınan Mehmet Akif aynı zamanda siyasette de etkin rol almıştır. Metaforik yönden Akif'in gelişmişlik ve geri kalmışlık kavramlarının incelendiği *Metafor Teorisine Göre Mehmet Akif'te Gelişmişlik ve Geri Kalmışlık Kavramları* Dr. Öğr. Üyesi Resul ÖZAVŞAR; Akif'in eğitim görüşlerinin ve eğitim hayatının incelenmeye çalışıldığı *Mehmet Akif Ersoy'un Eğitim Hayatı ve Eğitim Anlayışı* Arş. Gör. Dr. Rabia YILDIRIM; İstiklal Marşı'nın tahlilinin yapıldığı *İstiklal Marşı'mızın Bendler Halinde Tahlili* Prof. Dr. Nurullah Çetin; İstiklal Marşı'nın gramer bilgisinin ses, şekil, cümle ve köken bilimleri açısından incelendiği *İstiklal Marşı'nın Grameri* Dr. Öğr. Üyesi Ebubekir ERASLAN; İstiklâl Mücadelesi yıllarında Mehmet Akif Ersoy'un halkı uyarmak maksatlı yapmış olduğu vaazlarda kullandığı ayetlerle topluma vermek istediği mesajlarına değinildiği *Vaazlarında Kullandığı Âyetler Bağlamında Mehmed Akif Ersoy'un Verdiği Toplumsal Mesajlar* Dr. Öğr. Üyesi Şuayip KARATAŞ; Mehmet Akif'in mealinin dil ve üslup özellikleri ile ilgili bazı değerlendirmelerin bulunduğu *Mehmet Akif Ersoy Meal'inin Dil ve Üslup Özelliklerine Dair Bir Değerlendirme* Doç. Dr.

Arslan KARAOĞLAN; Akif'in kendine özgü tefsir metoduna değinildiği *Mehmet Akif'in Tefsir Yorumu ve Kur'an'a Yaklaşımı* Dr. Öğr. Üyesi Mesut CEVHER; Millî Mücadele'yi teşvik eden konuşma ve vaazlarından en önemlisi olan meclis kararıyla gittiği Kastamonu'da Nasrullah Camii'ndeki ünlü vaazından bahsedildiği *Mehmet Akif'in Kur'an Yorumuna Bir Katkı -Nasrullah Kürsüsündeki Vaazında Atıf Yaptığı Ayetler-* Prof. Dr. Burhan BALTACI; Mehmet Âkif'in şiirlerinde Kur'an kıssalarını çağrıştıran unsurların incelendiği *Mehmet Akif'in Şiirlerinde Kur'an Kıssaları Tedâileri* Dr. Öğr. Üyesi Emel NALÇACI-GİL ÇOPUR; Akif'in Kur'an ve sünnete bakış açısının anlaşılmaya çalışıldığı *M. Akif'in Zihin Dünyasında Kuran-Sünnet İlişkisi* Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ŞAHAN; Safahat adlı eserindeki hadis ile iktibas örneklerine ve analizlerine değinildiği *Mehmet Akif'in Şiirlerinde Hadisle İktibâs* Dr. Öğr. Üyesi İbrahim SAĞLAM; İyi bir şair, yazar, fikir insanı olmasının yanında iyi bir de veteriner olan Mehmet Akif Ersoy'un veterinerlik hayatının anlatıldığı *Bir Veteriner Olarak Mehmet Akif* Dr. Öğr. Üyesi Nuriye DEĞİRMEN; *Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye* kurumu ve Mehmet Akif'in bu kurumdaki görevlerinin ele alındığı *Mehmet Akif Ersoy ve Osmanlı Bürokrasisinde Yapmış Olduğu Görevler* Prof. Dr. Zekeriya AKMAN tarafından yazılmıştır.

Hayatını milletine vakfetmiş, zor günlerde zor işler başarmış olan Mehmet Akif Ersoy, şiirleriyle olduğu kadar, fikirleri, makaleleri, vaazları, Millî Mücadele yıllarında Anadolu'da gösterdiği gayretleri ile unutulabilecek bir kişilik değildir. Vatanımızın manevî önderlerindendir. İstiklal Marşı'nın kabulünden yüz yıl sonra bile hala davasındaki samimiyetin hissedildiği örnek alınan, milletin sevgisini kazanmış ve kalbinde yer edinmiş mümtaz bir şahsiyettir. Dolu dolu geçirdiği hayatının son günlerindeki sıkıntılarının ardından vefatından sonra cenazesine büyük kitleler katılmış, bayrağa sarılı tabutu dualar eşliğinde omuzlarda taşınmış, türlü sıkıntılarla geçen bereketli bir ömrün ardından ahirete uğurlanmıştır.

İstiklal Marşı şairimiz merhum Mehmet Akif Ersoy'u rahmetle anıyoruz.

MEHMET AKİF ERSOY'DA SİYASET DÜŞÜNÇESİ

Adem Yıldırım*

Özet

Mehmet Akif'in siyaset düşüncesini anlamak, onun İslam'ı anlama, yorumlama ve anlatma biçiminden bağımsız değildir. Akif'in siyasi düşüncesi aynı zamanda onun İslam düşüncesine, İslam fıkına ve medeniyet algısına bakışını ortaya koyan bir perspektif sunmaktadır. Akif, yaşadığı çağın hukuki ve siyasi buhranlarını Kur'an eksenli yeni bir zihin ve ahlak yapısıyla aşmanın fikrî ve siyasi mücadelesine soyunmuş, yeni bir ıslah, ihya ve inşâ hareketinin yorgun ve kırılğan kahramanıdır. Mehmet Akif hayatının belirli dönemlerinde, siyasi yönden zamanla değişen fikirlere sahip olmakla birlikte o her zaman devletin birlik ve bütünlüğünü savunmuş, bu uğurda mücadele vermiş, bedel ödemiştir. Akif, kendi döneminin birçok aydını gibi Müslüman kültür ve düşünce ortamı içerisinde gelen ve her daim milletin ve devletin bekasını gözetten bir duruş sergilemiştir. Siyasi tercihler ve duruşlar açısından bakıldığında, onun hayatında üç farklı Akif portresi bulmak mümkündür. Birinci evre, çocukluğu, gençliği, eğitim hayatı ve ilk memuriyetinin geçtiği yıllardır ki, bu yıllar aynı zamanda II. Abdülhamid dönemi yıllarıdır. O dönemin çoğu aydınında görüldüğü üzere Mehmet Akif'i bu yıllarda II. Abdülhamid'e ve onun yönetim an-

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Fıkıh Anabilim Dalı, e-mail: ademyildirim@hotmail.com

layışına fikrî planda muhalif bir kişilik olarak görmekteyiz. İkinci evre Abdülhamid Han'ın tahttan indirildiği ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yönetimde etkin olduğu yıllardır. Akif 1908 yılındaki II. Meşrutiyet'ten 1924 yılına kadar iktidara çok ciddi muhalif bir tavır takınmamıştır. Üçüncü evre ise 1924'ten 1936 yılına yani vefatına kadar olan yılları kapsar ki, Akif bu yıllarda pasif ve suskun bir siyasi duruşu tercih etmiştir. Bu çalışmada Mehmet Akif'in II. Abdülhamid Han, Cemaledin Afgani, Muhammed Abduh ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı takındığı tavır üzerinden onun siyaset düşüncesine dair görüşleri tespit edilmeye çalışılmış; şiirlerinde kullandığı bazı fikhî kavramlar örneğinde fıkıh anlayışı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Fıkıh, Siyaset-i Şer'iyye, Siyaset Düşüncesi, II. Abdülhamid, İttihat ve Terakki.

Political Thought in Intellectual World of Mehmet Akif Ersoy

Abstract

Understanding Mehmet Akif's political thinking is not independent of the way he understands, interprets and teaches Islam. Akif's political thinking also offers a perspective that reveals his view of Islamic thought, ideas and perception of civilization. Akif is the tired and fragile hero of a new movement of correction, redemption and construction, who has taken on the intellectual and political struggle of overcoming the legal and political depressions of his age with a new mind and moral structure based on the Qur'an. Mehmet Akif had ideas that changed politically over time at certain times of his life, but he always defended the unity and integrity of the state and fought for it. Like many intellectuals of his time, Akif has always taken a stance that comes from within the Muslim culture and thought environment and always endured of the nation and the state. From the point of view of political preferences and attitudes, it is possible to sight three different portraits of Akif in his life. The first phase is the years of childhood, youth, and education and first civil service, which are also the years of Abdülhamid II. In these years, we see Mehmet Akif as a dissident in the intellectual plan to Abdülhamid II and his understanding of governance. The second phase was the years when Abdülhamid II was deposed and

the İttihat-Terakki Union was active in the administration, Akif did not take a very serious opposition to power from the Legitimacy of the second in 1908 until 1924. The third phase covers the years from 1924 to 1936, when Akif preferred a passive and silent political opposition. In this study, it was tried to be identified of Mehmet Akif's attitude to Abdülhamit II, Cemaleddin Afghani, Muhammad Abduh and İttihat-Terakki Union.

Key Words: Mehmet Akif Ersoy, Fiqh, Siyaset-i Şer'iyye, Political Thought, Abdülhamid II, İttihat and Terakki Union.

Giriş

Mehmet Akif, Osmanlı Devleti'nin içeriden ve dışarıdan yoğun bir baskı ve sıkıştırmaya maruz kaldığı; savaşlarla devletin ve toplumun maddi-manevi yıprandığı dönemde bir Osmanlı ve Cumhuriyet aydını olarak yaşamıştır. Balkan savaşları, I. Dünya savaşı, İstanbul'un işgali ve İstiklâl mücadelesi yıllarında içerisinde bulunduğu şartlar, Mehmet Akif'i her daim düşünmeye, üretmeye, mücadeleye ve bazen de suskunluğa sevk etmiştir. Osmanlı Devleti bünyesinde yer alan farklı milletlerin Osmanlı toplumundan ayrılma ve bağımsızlık isteklerinin büyük Osmanlı coğrafyasını bölünmeye ve parçalanmaya götüreceğini bilen, bunun topluma huzur ve barış getirmeyeceğini haykıran Mehmet Akif şiirlerinde, vaazlarında, kitaplarında ve tüm mücadelesinde vatanın birlik ve bütünlüğü için gayret göstermiş, fikren ve fiilen siyaset alanında varlığını ortaya koymuştur. Gerek Osmanlı toplumunda gerekse seyahatleri esnasında diğer İslam ülkelerinde Müslümanların düşünce ve yaşamlarında görmüş olduğu yanlışlıkları ve dönüşümleri dile getirmiş; sahip olduğu derin Kur'an ve sünnet bilgisi, edebî üsluptaki yetkinliği ve müktesebatı onu öneriler ve çözümler sunmaya sevk etmiş, Anadolu'nun birçok yerinde halkı bilinçlendirme mücadelesi içerisine girmiştir.

Toplumdaki birliğin parçalanması ve hilafetin zayıflamış olması sebebiyle Akif yoğun üzüntü yaşamış şiir, makale, çeviri ve konuşmalarıyla dönemindeki İslami düşünce hayatına yön vermeye çalışmıştır. Diğer taraftan 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in kuruluşunun akabinde, 1925 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından teklif edilen Kur'an-ı Kerim'in mealini yapma görevini üstlenmiş ve bu görevi Mısır'da başarıyla tamamlamışsa da Akif'in söz konusu tercüme çalışmasının tamamının yayımlanmamış olması onun Kur'an

Kaynakça

- Abushanp, Khalid Abd el-Kerim Mohammed. "Medârisü Dirâseti't-tarihi'l-Osmânî". *Kalemmâne*, 5, Kırıkkale, 2020.
- Ay, Halil Uğur. "Arap Birliğini Doğuran Temel İdeoloji Üzerine Bir Değerlendirme: Arap Milliyetçiliği". *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 2018.
- Akbaş, A. Vahap. *Bir Hazan Devri Şâiri Mehmed Âkif Ersoy*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.
- Apaydın, H. Yunus. "Siyâset-i Şer'iyye". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, 2009.
- Bardakoğlu, Ali. "Delil". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- Bayhan, Fatih. *Mehmet Akif Ersoy Safahat*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2018.
- Cündioğlu, Düccane. *Âkife Dâir*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2013.
- Cündioğlu, Düccane. *Akif'ten Âsım'a* (Mülâkât). Editör: Sezgin Çevik, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007.
- Çalışkan, Adem. "Ölümünün 56. Yılında Mehmet Akif Ersoy'un Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri". *Din Öğretimi Dergisi*, 38 Yy: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar, Ocak 1993.
- Çakır, Mustafa Sefa. *Mehmed Akif*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası, 2021.
- Edip, Eşref. *Mehmet Akif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*. Hazırlayan: Fahreddin Gün İstanbul: Beyan Yayınları, 2010.
- Efe, Adem. "Sebülürreşâd". *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Erişirgil, Mehmet Emin. *İslâmcı Bir Şairin Romanı Mehmet Akif*. Hazırlayanlar: Aykut Kazancıgil, Cem Alpar, Ankara: Atlas Yayınları, 2017.
- Genci, Rumeysa Buzik - Hameviyye, Ethem Muhammed Ali. "Nakdü'l-vekâii'l-İslami fî şiiri Mehmed Akif Ersoy fî minberi's-Süleymaniye Ünmüzeccen", *Mecelletü'r-risâle*, mc.4, a.4, el-Camiatü'l-alemiyye fî Malezya, 2020.
- Göçer, Güngör. "Mehmet Akif Ersoy'un Siyasal Kimliği ve İttihat ve Terakki Cemiyeti İle Olan İlişkisi". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (19), Haziran 2017.
- Has, Şükrü Selim. "Mülteka'l-Ebhur". *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.
- Işık, Rafet. "el-Simâtü'l-Müştereke fî Eşâri Hafiz İbrahim ve Mehmet Akif Ersoy". *Mecelletü'r-rumeli li'l-ebhâsi'l-luğaviyye ve'l-edebiyye*, 22, Mart 2021.
- İpşirli, Mehmet. "Bâb-ı Meşihat". *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.

- Kara, İsmail. *Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi*. İstanbul: Kitabevi, 1997.
- Kara, İsmail. *Akif’ten Asım’a*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007.
- Karakoç, Sezai. *Mehmed Âkif*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2007.
- Koanda, Moussa. “Siyâset-i Şer’iyye Kavramı ve Modern Çağdaki Uygulama Alanları”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.
- Koca, Ferhat. “Mir’âtü’l-Usûl”. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.
- Koşum, Adnan. “İslam Hukukunda “Siyaset-i Şe’iyye” Kavramı”. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 16 (3), 2003, 350-358.
- Kuntay, Mithat Cemal. *Mehmet Akif. Hayatı-Seciyesi-Sanatı*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- Küçük, Cevdet. “Dağılan Devlet-i Âl-i Osman’dan Cumhuriyete” *İslam Tarihi ve Medeniyeti Osmanlılar-II*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2018.
- Okay, M Orhan - Düzdağ, M. Ertuğrul. “Mehmet Akif Ersoy”. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- Osman Emin, *İslâm Düşünce Tarihi*, Editör: M.M. Şerif, Çev: Kerim Urtekin, İstanbul: İnsan Yayınları, 1991.
- Ozan, İbrahim Halil. “II. Abdülhamit Döneminde İslamcı Muhalefet ve Mehmet Akif Ersoy”. *Yüüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4(5), 2016.
- Ömer Hakan Özalp; *Firaklı Nâmeler, Akif’in Gurbet Mektupları*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- Öz, Asım. “Kur’an’ın İlhamı Asrın İdraki: Akif’in Eşikleri Aşan ‘Kırılğan’ İslamcılığı”. *Vefatının 75. Yılında Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2011.
- Özen, Şükrü. “İstislâh”. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Şimşek, Taceddin (Hazırlayan). *Cemaleddin Afgani ve Mücadelesi*. (Erişim: 07.03.2022) <https://www.muhammedbalci.com/ornekkisi/38.pdf>
- Tansel, Fevziye Abdullah. *Mehmet Akif Ersoy Hayatı ve Eserleri*. Hazırlayan: Abdullah Uçman, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2021.
- Yaran, Rahmi. “Bidat”. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Zeydan, Abdülkerim. “Hilaf İlmi ve İslam Hukukçularının Hukuki İhtilaflarının Sebepleri”. Çeviren: Abdullah Kahraman, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, (1999), 373-390.
<https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/catalog/details/777>
<https://www.adabislami.org/magazine/2012/01/485/36>.

MEHMET AKİF ERSOY'UN SAFAHAT ADLI ESERİNDE EĞİTİM GÖRÜŞLERİ

— | Cem Tuna*

Özet

İstiklal Marşı şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un temel eseri, çeşitli zamanlarda yazdığı şiirleri toplayan ve yedi kitaptan oluşan *Safahat*'tır. Toplumsal sorunların ele alındığı bu eserde üzerinde durulan konulardan biri eğitim ve öğretimdir. Bu çalışmada Mehmet Akif Ersoy'un *Safahat*'ında eğitim görüşleri incelenmiştir. Hem örgün hem de yaygın bir eğitimci olan Mehmet Akif, eğitim sistemlerini karşılaştırır. *Süleymaniye Kürsüsünde* şiirinde vaizin açıklamalarına göre o dönemlerde Osmanlı Devleti, Rusya, Avrupa, Türkistan, Çin ve Mançurya, Japonya ve Hindistan eğitim sistemleri hakkında bilgiler verir. *Süleymaniye Kürsüsünde*, *Yeis Yok!*, *Müsabehe ve Kıt'alar* adlı şiirlerinde vatandaşlık eğitimi üzerinde durur. Vatandaşlık eğitiminde özgürlüğün doğru anlaşılmasını ve değerinin bilinmesini, demokrasi eğitiminde bilinçli olmak gerektiğini, ayrılık hissini, ırkçılığın, milleti, ülkeyi böleceğini, düşmanların da yutacağını ifade eder. Sorunu, aydın ile halk arasında uçurum olmasında görür. Aydınlar halka rehber olmalı, ilim sadece teorik olmamalı, uygulamalı olmalıdır. Gelişmenin sırrı, taklitte değil, milli olma ve çalışmadadır. Gelişim liyakatli insanların elinde mümkündür. Mehmet Akif, *Fatih Cami*, *Küfe*, *Durmayalım*, *Vaiz Kürsüde*, *Meyhane...*

* Prof. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, e-posta: cem.tuna@erdogan.edu.tr

şairlerinde öğretim ilke ve yöntemlerinden örnek olay yöntemini kullanır. Çevresinde gözlemlerini, başından geçenleri betimler. Çocuk psikolojisi, çocuğun gelişim dönemlerini bilme, ona göre davranma, çocuğun düzeyine uygunluk, çocuğu güdüleme konuları üzerinde durur. Eğitimde imkân ve fırsat eşitliği, genellik ve eşitlik, ferdin ve toplumun ihtiyaçları, eğitim hakkı, eğitimde yöneltme, bilimsellik, her yerde eğitim, süreklilik, şiddetin olmaması ilkelerini savunur.

Asım, Hakkın Sesleri, Alınlar Terlemeli, Azimden Sonra Tevekkül, Fatih Kürsüsünde, Hicran, Hatıralar, Berlin Hatıraları... adlı şiirlerinde değerler eğitimi ilmek ilmek işler. Eğitimde verilmesi gereken değerler, çalışma, ümitli olma, azim, çaba, gayret, yardımlaşma, cesaret, iyilik gibi konuları işler. Eğitimde ideal insan modeli olarak Asım gibi bir gençlik yetiştirmek ister. *Asım, Berlin Hatıraları, Fatih Kürsüsünde* adlı şiirinde üst düzey düşünme becerilerinden eleştirel düşünme öğretimi yapar. Osmanlı Devleti'nin eğitim sistemini eleştirir. Okulların günün şartlarına uymadığını, yeni okul sistemlerinin getirilmesini önerir. Okul programlarının eskidiğini, teorik kaldığını, uygulamadan uzak kaldığını saptar. Uygulamalı, fen ilimlerine dayalı, güncel, dini, milli ve ahlaki programlar önerir. Ders kitaplarının güncel düzeye uygun, bilimsel yazılmasını ister. Halk eğitimi önemser. Aile eğitiminde anne ve babanın eğitimi üzerinde durur. Halkı bilinçlendirmeden, aileyi eğitmeden ilerlemenin, gelişmenin mümkün olamayacağını belirtir. Camilerin eğitim yuvası olduğunu, halkın camilerdeki eğitimle eğitilebileceğini vurgular. Cehaletle savaşılmasını dile getirir. Öğretmenlerin imanlı, edepli, liyakatli ve vicdanlı olmasını benimseyerek öğretmen yeterliliklerini ortaya koyar. İdeal öğretmen yetiştirilmesini ileri sürer.

Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eserinde ileri sürdüğü eğitim görüşleri, günümüz Türkiye'si ve Türk Dünyası için ışık olacaktır. Çalışma sonuç ve önerilerle son bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Safahat, Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri, Vatandaşlık Eğitimi, Örnek Olay Yöntemi, Değerler Eğitimi, Öğretmen Nitelikleri.

Views From Safahat On Today's Education

Abstract

The major work of Mehmet Akif Ersoy, the Turkish national anthem poet, is Safahat which is consisted of seven books and

which includes his poems written in different periods. In this work which deals with social problems, one of the subjects emphasized is education and training. In the present study, Mehmet Akif Ersoy's opinions which education were examined. Mehmet Akif, both a formal and non-formal educator, gives information about the education systems of the Ottoman Empire, Russia, Europe, Turkestan, China and Manchuria, Japan and India in the science of comparative education systems according to the explanations of the preacher in the poem named Süleymaniye Kürsüsünde. He states that the concept of freedom should be understood correctly and appreciated in citizenship education, democracy education should be given consciously, and the feeling of separation and racism will divide the country and nation. According to him, the problem is that there is a gap between intellectuals and society. Intellectuals should guide people. Science should not only be theoretical but also practical. The secret of development is not imitation but being national and endeavoring. Development is possible thanks to qualified people. Mehmet Akif uses the Case Study Method, one of the Teaching Principles and Methods, in his poems. He describes his observations and experiences. He focuses on child psychology, knowing children's developmental stages and behaving accordingly, conformity to the children's level, and motivation of children. He discusses the issues such as the values that should be given in education, work, hopefulness, perseverance, effort, cooperation, courage, and kindness. He supports the principles like equality of opportunity in education, generality and equality, needs of the individual and society, the right to education, orientation in education, being scientific, education everywhere, continuity, and nonviolence.

He deals with training people with personality, education of citizenship and training individuals having a job, which are among the general objectives of education. He wants to raise the youth like Asim as the ideal human model in education. He uses critical thinking, reflective thinking and creative thinking techniques and problem solving method. He criticizes the educational system of the Ottoman Empire. He suggests that schools do not comply with the conditions of the day and that new school systems should be introduced. He determines that school programs are old, remain theoretical, and exclude practice. He suggests science-based, current, religio-

us, national and moral programs based on applied sciences. He wants textbooks to be up-to-date, appropriate to the level and scientific. He cares about public education. He emphasizes parental education. He states that it will not be possible to progress without raising awareness of people and educating the family. He emphasizes that mosques are educational places and that people can be trained with the education in mosques. He supports the fight against illiteracy. He believes that teachers should be faithful, well-behaved, efficient, and fair and puts forward the teacher qualifications.

Mehmet Akif Ersoy's views on education he suggests in his work named *Safahat* will enlighten today's Turkey and the Turkish world. The study ends with conclusions and suggestions.

Key Words: Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, Comparative Education Systems, Citizenship Education, Case Study Method, Values Education, Teacher Qualifications.

Giriş

Milli ve yerli İstiklal Marşı şairimiz Mehmet Akif Ersoy, dönemin en önemli fikir ve edebiyat önderlerindedir. Yaşadığı zorlu dönemde ilmek ilmek dizeleriyle, yazılarıyla, yurdu dört bucak gezerek ve anlatarak mücadele vermiş, problemler üzerinde kafa yormuş, çözüm önerileri getirmiştir. O, dert sahibidir, İslam ve Türk Dünyası'nın, İslam coğrafyasının içine düşmüş olduğu acı, buhranlı durumu, ruhunun derinliklerinde hissetmiş, yudum yudum yaşamış ve eserleriyle okuyuculara yaşatmıştır.¹ Okuyucusu üzerinde etkisi günümüzde de devam etmekte ve gelecekte de bu etkinin süreceği düşünülmektedir.

Mehmet Akif'in bir özelliği yaşadığı döneme ait derin gözlemlerinin olması, usta bir ressam gibi resmetmesi, şiirlerinde betimlemesidir. Türk edebiyatında onun kadar içinde yaşadığı devri bütün ayrıntısıyla gören ve gösteren başka bir şairin olmadığı ifade edilebilir.² *Safahat* adeta, belirli bir açıdan bakılarak betimlenen manzum bir romana benzemektedir. Bu romanın içinde sokak, ev, kulübe,

¹ Cem Tuna, "Safahat'ta Öğretim İlke ve Yöntemlerinden Örnek Olay Yöntemi", *Kosova Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2/1, (2021): 37-38.

² Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri-Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012), 175.

lem, örnek olay, anlatım, tartışma, soru ve cevap gibi yöntem ve teknikleri kullanmıştır. Onun özgün eğitim görüşlerinden günümüzde de yararlanmak mümkündür.

Kaynakça

- Akyüz, Emine. *Çocuk Hukuku*. Ankara: PegemA Yayınları, 2020.
- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: PegemA Yayınları, 2020.
- Arastaman, Gökhan. *Karşılaştırmalı ve Uluslararası Eğitim*. Ankara: PegemA Yayınları, 2017.
- Bakioğlu, Ayşen ve Kurt, Tamer. *Eğitimde Demokrasi Vatandaşlık ve Vatandaşlık*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2016.
- Balcı, Ali. *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*. Ankara: PegemA Yayınları, 2007.
- Canbulat, Mehmet. *Dini Kavramlar Sözlüğü*, ed. İsmail Karagöz. "Hayâ", 246, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.
- Çalık, Temel. "Eğitim Bilimiyle İlgili Bazı Temel Kavramlar". *Eğitim Bilimine Giriş*. Ed. Leyla Küçükahmet. 15-22, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2012.
- Demir, Ömer ve Acar, Mustafa. *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık, 1993.
- Ersoy, Mehmet Akif. *Safahat*. Tertip Eden: Ömer Rıza Doğrul. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri, 1984.
- Kaçar, İzzet. *Eğitimci Yönüyle Mehmet Akif*. Konya: Esra Yayınları, 1989.
- Kaplan, Mehmet. *Şiir Tahlilleri-Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012.
- Karagöz, İsmail. *Dini Kavramlar Sözlüğü*, ed. İsmail Karagöz, "Doğruluk", 127. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.
- Karaman Kepenekci, Yasemin. *İnsan Hakları ve Vatandaşlık*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2014.
- MEB. *İnsan Hakları, Yurttaşlık Ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı*. MEB, 2018. (Erişim:01.11.2021), <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018120202622474-INSAN%20HAKLARI%20YURTTASLIK%20VE%20DEMOKRASI%20OGRETIM%20PROGRAMI.pdf>
- Milli Eğitim Temel Kanunu* .(Erişim:01.11.2021), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- Nas, Eşref. *Çocuğun Kültürel Hakları. Çocuk Hakları*. Ed. Zihni Meray, 147-185. Ankara: PegemA Yayınları, 2018.

- Özbek, Abdullah. *Bir Eğitimci Olarak Mehmet Akif*. Konya: Selam Yayınları, 1988.
- Saraç, M. Fatih. *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. İstanbul: Risale Basın Yayın, 1990.
- Şengüler, İsmail Hakkı. *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*. 2, İstanbul: Kitap Rengi Kitabevi, 2013.
- Şengüler, İsmail Hakkı. *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*. 4, İstanbul: Kitap Rengi Kitabevi, 2013.
- Topsakal, Cem. İnsan Hakları ve Demokrasi Değerleri. *Öğretmenliğin Mesleki Değerleri ve Etik*. Ed. Mustafa Ergun vd., 195-216, Ankara: Anı Yayıncılık, 2018.
- Topsakal, Cem. "Vatandaşlıkla İlgili Temel Kavramlar". *Vatandaşlık Bilgisi*. Ed. Zihni Merey. 1-14, Ankara: PegemA Yayınları, 2018.
- Tuna, Cem. "Safahat'ta Öğretim İlke ve Yöntemlerinden Örnek Olay Yöntemi". *Kosova Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 2/1, (2021): 36-54.
- Tuna, Cem. "Safahat'tan Günümüz İnsan Hakları Eğitimine Yansımalar". *Turkish Studies - Educational Sciences*, 15(2), 1267-1285.
- TDK, (Erişim: 02.11.2021), Milli Dil, <https://sozluk.gov.tr/>.
- TDK, (Erişim: 02.11.2021), Azim, <https://sozluk.gov.tr/>.
- TürkçeBilgi, Sedan Savaşı, (Erişim: 10.10.2021) https://www.turkcebilgi.com/sedan_sava%C5%9F%C4%B1.

SAVAŞ YILLARININ GÖLGESİNDE İSTİKLAL MARŞI PERSPEKTİFİNDEN MEHMET AKİF ERSOY'UN GENÇLİKTEN BEKLENTİLERİ

| Sadiye Kayaarslan*

Özet

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulduğu geçiş aşamasında toplumu gözlemleyen Mehmet Akif Ersoy, hızlı toplumsal değişim karşısında bu değişime yön verme sorumluluğuyla görevlendirdiği yeni bir nesil hayal etmiştir. Mehmet Akif'in hayalindeki bu genç nesil, yeni toplumsal yapının kuruluşunda yardımcı olacak gençlerden oluşmaktadır. Bu gençlik, özgürlüğün anlamını bilen ve özgür yaşamının önemini kavramış bir gençliktir. Bu gençliğin diğer temel özellikleri; en kötü şartlarda bile geleceğe olan umudunu kaybetmeyen ve korkmayan; inançlı; şehit olmuş atalarının emanetine duyarlı ve vefalı, yeri geldiğinde ülkesini korumak için candan canandan vazgeçebilen, menfaatler karşısında vatanını koruyan kahraman bir gençliktir. Bu gençliğin oluşmasında ise eğitimin önemli bir rolü bulunmaktadır.

İstiklal Marşı'nın yazıldığı dönem; savaşların yaşandığı, zorluklar içinde geçen bir zaman dilimidir. Savaşlar toplumda birçok yönden sorunlara yol açmış ve savaşı yaşayanlar için dezavantajlı olmayı beraberinde getirmiştir. Savaş yıllarında insanların bir umuda sarılmasının da gereği olarak geleceğe dair ideal bir kurtarıcı nesil tasarımı Mehmet Akif Ersoy'un

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi Delice Meslek Yüksek Okulu, Sosyal Hizmetler ve Danışmanlık Bölümü, e-mail: kayaarslan@kku.edu.tr

kalemi aracılığıyla topluma yansımıştır. Mehmet Akif, geleceği aydınlatacak olan rol model gençleri "Asım'ın nesli" olarak isimlendirmiştir. "Asım" isimli kitabında olduğu kadar birçok eserinde de Asım'ın neslinin izlerinin gözlemlenmesi mümkündür. Bu bağlamda İstiklal Marşı'nda da Asım'ın neslinin izlerini takip ederek yorumlamak için bu metin kaleme alınmıştır.

Bu araştırmanın amacı, Mehmet Akif Ersoy'un toplumun kurtuluşu için hayalini kurduğu bir ideal tip olan ideal gençliğin özelliklerini İstiklal Marşı'nda ortaya konulan bakış açısı çerçevesinde değerlendirmektir. Bu doğrultuda bu çalışmada, Mehmet Akif Ersoy'un nasıl bir gençlik beklentisi içinde olduğu analiz edilmektedir.

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yoluyla yapılmıştır. Araştırmada İstiklal Marşı'nın yanında Mehmet Akif Ersoy'un konuyla ilgili görünen bazı şiirlerinden alınan doğrudan alıntılar yorumlanarak analiz zenginleştirilmiştir. İstiklal Marşı'nın özellikle Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında yaşayan her vatandaşın anlamlar dünyasında bir yerinin olduğu gerçeğinden hareketle bu marşın kıtaları arasındaki anlamı aralayabilmek gençliğin tozlarını silkelemeye yardımcı olabilirse bu araştırmanın amacına ulaşmış olacaktır ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Savaş, İstiklal Marşı, Özgürlük, Gençlik, İdeal Gençlik

In the Shade of Wartime and From the Aspect of Turkish National Anthem the Expectations of Mehmet Akif Ersoy from the Youth

Abstract

Mehmet Akif Ersoy who observed the society at the passing phase that Ottoman Empire collapsed and State of the Republic of Turkey was founded imagined a new generation charged by himself with the responsibility of shaping the upheaval to this fast social upheaval. According Mehmet Akif Ersoy's imagination, this rising generation consists of young people who will be helpful for the formation of new social structure. These young people are the ones who know the meaning of freedom and understand the importance of living freely. The other basic characteristics of them are as below: They never lose their hopes for the future even under

the worst conditions and never fear, they are sensitive and faithful to the relics of their religious and martyred ancestors, when it is required they also abandon everything or everybody to protect the country and they are the people protecting their country against unfavourable benefits. Education has definitely an essential role in the forming of such a group. The term Turkish National Anthem was written is a process that wars and hardships have occurred. In many ways the wars have caused lots of problems at the society and led to being disadvantageous for the people witnessing the war. As a requirement of people's keeping alive their hope during the wartime, the design of ideal saviour generation for the future has reflected to the society thanks to Mehmet Akif Ersoy's belles-lettres. Mehmet Akif named these role model young people that will enlighten the future as "the generation of Asım." It is clear that the trace of Asım's generation can be observed in many of his literary works as much as in his book called "Asım". In this context, this text is also written to interpret by following the trace of Asım's generation in Turkish National Anthem.

The aim of this study is to evaluate the characteristics of ideal youth -Mehmet Akif Ersoy has imagined for the salvation of the society- from the aspect which is presented in Turkish National Anthem. Accordingly, in this study it is analysed that what kind of a generation Mehmet Akif Ersoy has expected.

The research is carried out via document analysis which is one of the qualitative research methods. In this study besides Turkish National Anthem, the analysis is also enriched by interpreting the direct citations taken from some Mehmet Akif Ersoy's poems related to the topic. Considering the fact that Turkish National Anthem has a place especially in the meaning world of every citizen living within the borders of Turkish Republic and if clarifying the meaning between the lines of this anthem helps the youth awake again, it can be said that this study has reached its aim.

Key Words: War, Turkish National Anthem, Freedom, Youth, The Ideal Youth.

Giriş

Mehmet Akif'in ideal nesli konu edinen "Asım" isimli kitabı, Safahat'ın altıncı kitabıdır. İnsan bazen bu kitaba neden başka bir

konusunda büyük bir hassasiyete sahip olan İstiklal Şairi, ezanın dinin temeli olduğunu ve ilelebet ülke topraklarında yankılanması gerektiğini; hiçbir yabancı kuvvetin ona zarar vermemesi gerektiğini vurgulamış ve bu hassasiyeti gençlere emanet bırakmıştır. Bu doğrultuda Mehmet Akif Ersoy'un hayalini süsleyen gençlik, imanın somutlaşmış hali olarak tarif edebileceğimiz ezanın susmasına/susturulmasına izin vermeyecek bir gençliktir.

Kaynakça

- Bozgeyikli, Hasan. "Gençlik ve İstihdam". *Kamuda Sosyal Politika Dergisi*: 14, (2010), 12-18.
- Çantay, Hasan, Basri, *Akifname*, İstanbul,1966.
- Çaya, Sinan. *Savaş Sosyolojisine Türkiye Açısından Bir Yaklaşım*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998.
- Doğan, D. Mehmet (Yayımlayan). *Mehmet Akif, Asım ve Gençlik-Bildiriler*. Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları: 55, Ankara: 2015.
- Durgun, H. Harika. "Mehmet Âkif'in ve Süleyman Nazif'in Umudu/Umutsuzluğu". Doğan, D. Mehmet (Yayımlayan), 60-72. *Mehmet Akif, Asım ve Gençlik-Bildiriler*. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları: 55, 2015.
- Eker, Sami. "Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği". *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, 2(1), (2015), 31-66.
- Elmas, Nazım. "Nasıl Bir Gençlik? Hangi Asım?". 62-74. *Mehmet Akif, Türkiye'de Modernleşme ve Gençlik Bilgi Şöleni*, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları: 28, 2007.
- Ersoy, Mehmet Âkif. *Safahat*, (Hazırlayanlar: Orhan Okay -Mustafa İsen), D.İ.B. Yay. Ankara: 2. Baskı, 1992.
- Ersoy, Mehmet Akif. *Safahat*. Neşre Hazırlayan: Ertuğrul Düzdağ. İstanbul: Gonca Neşriyat, 1993.
- Ersoy, Mehmet Âkif. *Dördüncü Kitap Fatih Kürsüsünde*. (Hazırlayan: Fazıl Gökçek), Dergâh Yayınları, İstanbul: 2007.
- Göçgün, Önder. "Mehmet Akif'in Şiirlerindeki 'Asım' Gerçeği ve 'Asım'dan Dinlediklerim", *Belgi / 4*, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, (2012), 422-430.
- İbn-i Haldun, *Mukaddime*. (Hazırlayan: Süleyman Uludağ), İstanbul: Dergâh Yayınları, 1988.
- İnan, A. Mithat. *Toplum İdeoloji Gençlik*. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1989.

- Kaplan, Mehmet. "Atatürk Milliyetçiliği Açısından Mehmet Akif Ersoy". Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1986.
- Kaplan, Mehmet. *Şiir Tahlilleri I*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1997.
- Kaplan, Mehmet. *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3- Tip Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2007.
- Karagöz, İsmail. *Aile ve Gençlik*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Kaya, Murat. *Alkış Sevmeyen Şair*, Gonca Yayınları, İstanbul: 2007.
- Kayhan, Melek. *Milli Mücadele ve Mehmet Akif Ersoy*, Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Keskin, Funda. *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1998.
- Kır, İbrahim. "Mehmet Akif Ersoy'a Göre İdeal Gençlik: Asım'ın Nesli". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/ 2, (1990), 159-172.
- Kop, Yaşar. "Safaha'ta Göre Mehmet Akif'in Eğitim Anlayışı". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* / 41, (2017), 363-377.
- Lüküslü, Demet. *Türkiye'de "Gençlik Miti"*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Nalbantoğlu, Muhittin. *İstiklal Marşımızın Tarihi*, İstanbul, 1963.
- Özer, Yusuf. "Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, (Mayıs 2018), 7 /1, 29 -56.
- Püsküllüoğlu, Ali. *Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2004.
- Söylemezoğlu, Ünsal. *İskalanın Gençlik*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2010.
- Şahin, Ahmet Metehan. "Hususi Mektuplarına Göre Mehmet Akif Ersoy". *Türk Dili*, Yıl: 70/ 831, (2021), 78-87.
- Şener, Sami. *Türkiye'de Gençlik, Beklentiler Problemler ve Düşünceler*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2012.
- Topçu, Nurettin. *Mehmet Âkif*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011.
- Toprakçı, Erdal-Baysülen, Ercan. "Mehmet Akif Ersoy'un Eğitim Felsefesi (Konuşmaları ve Yazdıkları Işığında Nitel Bir Analiz)", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* / 42, (2017), 168-188.
- Yalçınkaya, Haldun. *Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı*, Ankara: İmge Kitabevi, 2008.
- Yıldırım, Tahsiri. *Milli Mücadelede Mehmet Akif*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2007.

MEHMET AKİF ERSOY'UN MEDENİYET ANLAYIŞI VE BATI ALGISI

Mustafa Necip Yılmaz*

Özet

Medeniyet insan topluluklarının ürettikleri her şeyi içerir. İnsan yaşamı boyunca ihtiyaç duyduklarını üretebilme çabası içindedir. Ancak kimi zaman toplumsal koşulların elvermemesi, yeterli donanımda insanın yetiştirilememesi dolayısıyla toplumlar ihtiyaç duydukları araçları temin etmede sıkıntılarla karşılaşır. Bu sebeple birtakım sorunlar ortaya çıkmaya, üretim yeterli olamadığı için gelirler azalmaya başlar. Ve böylece toplumsal dengeler zayıflar.

Osmanlı'da savaşlardaki yenilgiler durdurulamayıp toprak kayıpları artınca, buna çare olarak eğitimde yenileşme başta olmak üzere birçok ıslahat teşebbüsleri hayata geçirilmiştir. Bu ıslahat teşebbüslerine, geleneğin gücüne atıf yaparak karşı çıkanlar olduğu gibi geleneği yadsıyanlar ve Batı medeniyetini taklit etmek gerektiğini, yegâne medeniyetin Batı medeniyeti olduğunu ileri sürenler de olmuştur. Bu noktada gerek Doğu dünyasını ve gerekse Batı dünyasını yakından tanıyan Mehmet Akif Ersoy'un Doğu-Batı karşılaştırması önem arz etmektedir. Bu hususta o şöyle demektedir:

“Memleketimizde iki sınıf halk görüyoruz: Ne varsa Şark'ta vardır, Garb'a doğru açılan pencereleri kapamalıyız, diyenler. Ne varsa Garb'ta vardır, harîm-i âilemizi bile Garplılara açık

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, e-mail: mnecipyilmaz@trakya.edu.tr

bulundurmalyız, iddiasına kadar varanlar. Bana öyle geliyor ki, ne varsa Şark'ta vardır, diyenler, yalnız Garb'ı değil, Şark'ı da bilmiyorlar, nitekim ne varsa Garb'ta vardır, davasını ileri sürenler, yalnız Şark'ı değil Garb'ı da tanımıyorlar.”

Doğu'nun artık üretimde geri kaldığı tespitini o şöyle yapar:

Dönün de âtil olan Şarkı seyredin: Ne geri!
Yakında kalmayacak yeryüzünde belki yeri!
...

Ey koca şark, ey ebedi meskenet!
Sende kımıldamaya bir niyet et!
Korkuyorum Garbın elinden yarın,
Kalmayacak çekmediğin mel'anet!

Batı'nın ise artık geliştiğini, oradaki ilimleri ülkeye getirmek gerektiğini şöyle belirtmektedir:

Bu cihetten, hani, hiç yılmasın, oğlum, gözünüz;
Sade Garb'ın, yalnız ilmine dönsün yüzünüz.
O çocuklarla beraber, gece gündüz, didinin;
Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin!
Fen diyarında sızan na-mütenahi pınarı,
Hem için, hem getirin yurda o nafi suları,
Aynı menbaları ihya için artık burada,
Kafanız işlesin, oğlum, kanal olsun arada

Mehmet Akif Ersoy böylece Osmanlı Devleti'nin sorunlarını çözebilecek yeterli insan gücünün sağlanabileceğini düşünür. Diğer yandan Batı'nın Müslüman toplumlara karşı olan tavırını da eleştirir ve bunu İstiklal marşındaki “Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar” ifadesiyle dile getirir. Mehmet Akif Ersoy'un Doğu-Batı karşılaştırması ve onun Batı algısı günümüzdeki birçok meselenin arkasında yatan nedenleri irdelemeye de imkân tanıyacaktır. Bu bölümde Mehmet Akif Ersoy'un medeniyet anlayışı ve Batı algısı ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Mehmet Akif, Medeniyet, Batı Medeniyeti, İslam Medeniyeti, II. Meşrutiyet Düşüncesi

Mehmet Akif Ersoy's Approach of Civilization and The Western Perception

Abstract

Civilization includes everything that human communities produce. It strives to produce what a person needs throughout his life. However, sometimes societies encounter diffi-

culties in providing the tools they need due to the inability of the social conditions and the inability to raise adequately equipped people. For this reason, some problems begin to arise, and incomes begin to decrease because production is not sufficient in which case the social balances weaken.

When the defeats in the wars could not be stopped and the land losses increased in the Ottoman Empire, many reform initiatives, especially the innovation in education, were implemented as a remedy. While there are those who oppose these reform attempts by referring to the power of tradition, there are also those who reject the tradition and argue that it is necessary to imitate Western civilization and that the only civilization is Western civilization. At this point, the East-West comparison of Mehmet Akif Ersoy, who knows both the Eastern world and the Western world, is important. In this regard, he says:

“We see two classes of people in our country: firstly, there are those who claim that everything exists in the Orient, and we must close the windows that open towards the West. And secondly, there are those who claim that everything exists in the West, and we should keep even our family members open to the people of the West. It seems to me that those who say that everything exists in the Orient, do not know not only the West, but also the Orient. As a matter of fact, those who argue that everything exists in the West do not know not only the Orient, but also the West.”

He states that the East fell behind behind in production as follows:

Go back and watch the stagnant East: How backward it is!
Maybe its place on earth will not stay soon!

...

O great East, o eternal abode!
Make an intention to move beyond!
I'm afraid of the hands of the West tomorrow,
In that you will suffer from malice of all sorts!

He states that the West is now developing and that it is necessary to bring the science into the country.

In this respect, you know, let thyself be not discouraged,
my son;
Let thy face turn only to the knowledge of West.
Work day and night with those children;
Retrieve three hundred years of knowledge frequently!

The infallible fountain seeps into the land of science,
 Drink and bring home that useful water,
 The same springs are now here to revive,
 Let your mind work, my son, and be bridge.

Thus, Mehmet Akif Ersoy thinks that sufficient manpower can be provided to solve the problems of the Ottoman Empire. On the other hand, he also criticizes the Western attitude towards Muslim societies and uses expresses it as the "Civilization is the only toothless beast" in the national anthem. Mehmet Akif Ersoy's East-West comparison and his perception of the West will also enable us to examine the reasons behind many current issues. In this section, Mehmet Akif Ersoy's understanding of civilization and perception of the West will be discussed.

Key Words: Mehmet Akif, Civilization, Western Civilization, Islamic Civilization, The Thought during the 2nd Constitutional Period.

I. Giriş

Osmanlı Devleti altı asrı aşan bir süre hüküm sürmüş bir cihan devletiydi. Bu süre içerisinde birçok badireler atlatmış, çalkantılı süreçlerden geçmiştir. Osmanlı Devleti'nin 19. ve 20. yüzyıllarda içinde bulunduğu askeri, siyasi, sosyal ve ekonomik sıkıntılar geçmiş dönemlere oranla ciddi sosyal ve siyasal dönüşümlere neden olmuş gelişmeleri içinde barındıran dönemlerdir. Savaşlarda alınan yenilgiler durdurulamayınca bu duruma çare bulabilmek için devlet adamları, düşünürler arayışlara girmiş, değişik yöntemleri kurtuluş çaresi olarak teklif etmişlerdir. Eskiyen, artık karşılaşılan sorunları çözmeye yetersiz kalan devlet mekanizmasının yenilenmesi gereği ortaya çıkmış, bunun sonucunda da bir dizi ıslahat teşebbüslerine girişilmiştir. Savaşlarda alınan yenilgilerin temel sebebinin askeri olduğu tespitinin ardından askeri alanda yenileşme faaliyetlerine girişilmiş, askeri talim usulü yeniden düzenlenmiş, askeri olarak çağın gerektirdiği bilgi seviyesinin kazanılabilmesi için de teknik okullar açılma yoluna gidilmiştir. I. Mahmut'un saltanat döneminden itibaren açılmaya başlanan mühendishanelerde Batı usulü matematik ve fen bilimleri öğretilmeye çalışılmıştır. Kurulan bu eğitim müesseselerinde asıl gaye ilim yapmaktan ziyade orduya teknik eleman yetiştirmekti.¹ Yenileş-

¹ Ecüment Kuran, *Türkiye'nin Batılılaşması ve Milli Meseleler* (Ankara: TDV Yayınları,

Sonra, nâmûsuna kurbân edilen bunca hayat!
 Bembeyaz saçları katranlara batmış dedeler!
 Göğsü baltayla kırılmış memesiz vâlideler!
 Teki binlerce kesik gövdeye âid kümeler:
 Saç, kulak, el, çene, parmak... Bütün enkâz-ı beşer!

....

Ey, bu toprakta birer na'ş-ı perîşan bırakıp,
 Yükselen mevkib-i ervâh! Sakın arza bakıp;
 Sanmayın: Şevk-ı şehâdetle coşan bir kan var...
 Bizde leşten daha hissiz, daha kokmuş can var!
 Bakmayın, hem tükürün çehre-i murdârımıza!
 Tükürün: Belki biraz duygu gelir ârımıza!
 Tükürün cebhe-i lâkaydına Şark'ın, tükürün!
 Kuşkulansın, görelim, gayreti halkın, tükürün!
 Tükürün milleti alçakça vuran darbelere!
 Tükürün onlara alkış dağıtan kahbelere!
 Tükürün Ehl-i Salîb'in o hayâsız yüzüne!
 Tükürün onların aslâ güvenilmez sözüne!
 Medeniyet denilen maskara mahlûku görün:
 Tükürün maskeli vicdanına asrın, tükürün!²⁰

Mehmet Akif Ersoy bu mısralarıyla Batı'nın gelişmişlik altında gizlenen maskeli yüzüne işaret etmekte ve İslam dünyasında meydana getirdiği olumsuz durumlara dikkat çekmektedir. Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ta medeniyet kelimesine yapılan olumsuz vurgularla ilgi daha birçok örnek verilebilir.

Sonuç Yerine

Mehmet Akif Ersoy yaşamış olduğu dönemde İslam dünyası birçok sıkıntı içindeydi. Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar yönettiği devasa toprakları bir bir kaybetmesi, Müslüman halkın savaşlarda yaşamlarını yitirmeleri, geride kalanların muhacir durumuna düşmesi, okulların yeterli seviyede ilim adamı yetiştirememesi, İslam dünyasının cehalet, kavmiyetçilik, ahlaki çöküntü vb. birçok sorun içinde yüzmesi her mütefekkir gibi onu da çareler üretmeye yöneltmiştir. O öncelikle tarihi süreçte Müslümanların ortaya koydukları eşsiz

²⁰ Ersoy, "Hakkın Sesleri", *Safahat*, 182-183.

İslam medeniyetini hatırlatmış, İslam dünyasının yeniden kalkınup gelişebilmesi için Batı'nın ilim ve tekniğinden istifade etmek gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanında Mehmet Akif Batı'nın "medeniyet" adı altında emperyalist emellerine de dikkat çekmiştir.

Kaynakça

- Babanzâde Ahmed Naim, *Mekteb-i Sultanîye Mahsus Sarf-i Arabî ve Temrinat*, İstanbul: Mahmut Bey Matbaası, 1323.
- Babanzâde Ahmet Naim, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecdîd-i Sarih Tercümesi*. Ankara: DİB Yayınları, 1976.
- Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- Kara, İsmail, *İslamcıların Siyasi Fikirleri*. İstanbul: İz Yayınları, 1994.
- Karakoç, Sezai, *Mehmet Akif*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 8. Baskı, 1998.
- Kuntay, Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Basım, 1990.
- Kuran, Ecüment, *Türkiye'nin Batılılaşması ve Milli Meseleler*. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Özcan, Azmi, "İslamcılık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/70. Ankara: TDV Yayınları, 2001.
- Timurtaş, Faruk K., *Mehmet Akif ve Cemiyetimiz*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

METAFOR TEORİSİNE GÖRE MEHMET AKİF’TE GELİŞMİŞLİK VE GERİ KALMIŞLIK KAVRAMLARI

Resul Özavşar*

Özet

Metaforlar dil ve edebiyat araştırmalarında şair ve ediplerin, edebî yeterliliklerini sergilemek amacıyla kullandıkları birer söz sanatı olarak ele alınır. Ancak kavram sistemimiz büyük oranda metaforiktir; yani insan zihni, bir kavram alanının çıkarım modellerini bir diğer kavram alanı hakkında akıl yürütmek için metaforik eşleştirmeler yaparak sistemli bir şekilde kullanmaktadır ve dil bu şekilde işlevsellik kazanmaktadır. Kavramlar düşünce dünyamızı ve yaşantımızı şekillendirir, dünyayı algılayış tarzımızı, çevremizle ilişki kurma biçimimizi yapılandırır. Öyleyse metaforları sadece birer söz sanatı olarak ele almak bize, sanatkârın dünyayı algılayış tarzını ve düşünce dünyasını şekillendiren yapıyı gerçek anlamda ortaya koyma şansını kaybettirir.

İstiklal şairi Akif’in düşünce dünyasını şekillendiren kavramların metaforik yapısı hakkında bilgi edinmek için Akif’in dilindeki metaforik ifadelerin incelenmesi gerekir. Söz konusu metaforik yapı incelendiğinde Akif’in *gelişmişlik* ve *geri kalmışlık* kavramlarını “sel”, “nehir”, “şelalenin kaynağına doğru yüzmek”, “deniz”, “misafir”, “pınar”, “anahtar”, “ateş”, “kısırlık”, “uyku”, “hareketli”, “durağan”, “bataklık”, “has-

* Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, resulozavsar@osmaniye.edu.tr
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4602-3270>

talık", "hapishane", "kene", "bit", "sırtlan", "kahpe", "yalnızlık", "aydınlık", "karanlık", "yukarı", "aşağı", "ileri", "geri" gibi kavramlara göre yapılandırdığı ortaya çıkmaktadır.

Kavramsal metaforlarla ilgili çalışmalar ortaya koymuştur ki toplumun değerleri ve dildeki metaforlar arasındaki tutarlı bir ilişki vardır. Yaşantısıyla kültürel değerlerine bağlılığını sıkı sıkıya ortaya koyan Akif'in kullandığı metaforik ifadeler, toplumun değerleriyle büyük oranda örtüşmektedir. Bu çalışmada, kavramsal metafor teorisi bağlamında Akif'in düşünce dünyasında *gelişmişlik* ve *geri kalmışlık* kavramları incelenecektir.

Anahtar Kavramlar: Dil Bilimi, Safahat, Mehmet Akif Ersoy, Metafor Teorisi, Kavramsal Metafor, Gelişmişlik ve Geri Kalmışlık Kavramları.

The Concepts of Development and Backwardness in Mehmet Akif According To The Metaphore Theory

Abstract

In language and literature research, metaphors are considered as rhetoric art used by poets to display their literary competence. However, our concept system is largely metaphorical; In other words, the human mind systematically uses the inference models of one concept area by making metaphorical pairing to reason about another concept area and the language becomes functional in this way. Concepts shape our world of thought and life, structure the way we perceive the world and relate to our environment. Hence, treating metaphors as mere rhetoric loses us the chance to reveal the artist's way of perceiving the world and the structure that shapes the world of thought.

It is necessary to examine the metaphorical expressions in Akif's language in order to learn about the metaphorical structure of the concepts that shape the world of thought of the poet of independence Akif. When the metaphorical structure in question is examined, it is revealed that Akif has structured the concepts of development and backwardness according to the concepts of "flood", "river", "swim to the source of the waterfall", "sea", "guest", "spring", "key", "fire", "infertility", "sleep", "moving", "still", "swamp", "sickness", "prison", "tick", "lice", "hyena", "bitch", "loneliness", "light", "dark", "up", "down", "back and forth".

Studies on conceptual metaphors have revealed that there is a consistent relationship between the values of society and metaphors in language. In Akif, who firmly reveals his commitment to his life and cultural values, there is no metaphor that would contradict the values of the society. In this study, the concepts of *development* and *backwardness* in Akif’s world of thought will be examined according to the conceptual metaphor theory.

Key Words: Linguistics, Safahat, Mehmet Akif Ersoy, Metaphor Theory, Conceptual Metaphor, Development and Backwardness Concepts.

Giriş

Sanatçı ve düşünürün fikirleri, hayata bakış tarzı toplumsal problemlerin tespiti ve çözümü açısından önem arz etmektedir. Hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemlerinde yaşamış olan Akif’e göre Müslüman toplumların geri kalmasında toplumsal ve dinî sebepler yatmaktadır.¹ Akif, kendi penceresinden bu sorunları dile getirirken zaman zaman metaforik bir dil kullanır; bu, sadece retorik gösteriş endişesiyle gerçekleşen bir durum değildir, daha çok onun düşüncelerine ve faaliyetlerine yön veren kavram sistematığının dildeki yansımalarıdır. “Kavramlar insanın çevresindeki nesnelere, olay ve durumlara ait, kişisel gözlem ve deneyimlere dayanan tasarımların zihinde yer eden ve bir soyutlamayla (abstraction) dile dönüşen yönüdür, göstergelerin gösterilen yanıdır.”² İnsan doğadaki nesnelere, farklı durum ve olayları kendine özgü algılama şekline bağlı olarak ses bileşimleriyle kavramlaştırır. Kavramlaştırma dilin imkânları nispetinde kimi zaman türetim kimi zaman, ilgisi ve benzerliği olan başka kavramlardan yapılan aktarmalarla gerçekleşir.³ “Kapalı istiare”, “açık istiare”, “mecazı mürsel” gibi terimler edebiyat incelemelerinde şair ve ediplerin eserlerinde kullandığı birer sanat olarak karşımıza çıkar; ayrıca bu terimler eğitim sistemimizde de retorik bir unsur olarak işlenir. Bu kavramlar gündelik, sıradan dil bağlamında değil daha çok şair ve ediplerin meydana getirdiği edebî

¹ Bk. Satılmış Öz, “Mehmet Akif Ersoy’da Geri Kalmışlık ve Kalkınma Problemi (Safahat Örneği)”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30/30 (2013): 140-161.

² Doğan Aksan, *Anlambilim Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi* (Ankara: Engin, 2009), 41.

³ Aksan, *Anlambilim*, 30.

GELİŞMİŞ OLAN, YUKARIDADIR; GELİŞMEMİŞ OLAN, AŞAĞIDADIR	Toprakta emeklemek, düşmek, batmak, alçalmak	Gelişmişlikte geride kalmak
	Cevvi istila etmek, doğrulmak, yükselmek,	Gelişmişlikte ileri gitmek
GELİŞMİŞ OLAN, İLERİDEDİR; GELİŞMEMİŞ OLAN, GERİDEDİR	Geri, gerilemek, geri kalmak, dönmek, ric'at	Gelişim açısından yetersiz kalmak
	İleri, ilerlemek,	Gelişim açısından yeterli duruma gelmek

Kaynakça

- Aksan, Doğan. *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınları, 2009.
- Cebeci, Oğuz. *Metafor ve Şiir Dilinin Yapısal Özellikleri*. İstanbul: İthaki Yayınları, 2019.
- Çetinkaya, Bayram. *Türkiye Türkçesinde Mutluluk ve Üzüntü Göstergeleri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2006.
- Çetinkaya, Bayram. "Kutadgu Bilig'de Kavramsal Metaforlar". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19/2 (2017): 377-399.
- Ersoy, Mehmet Akif. *Safahat*. Thk. Mehmet Ertuğrul Düzdağ. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Lakoff, George – Johnson, Mark. *Metaforlar Hayat, Anlam ve Dil*. Çev. Gökhan Yavuz Demir. İstanbul: İthaki Yayınları, 2015.
- Ocak, Gürbüz – Gündüz, Mevlüt. "Eğitim Fakültesini Yeni Kazanan Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleği Dersini Almadan Önce ve Aldıktan Sonra Öğretmenlik Mesleği Hakkındaki Metaforlarının Karşılaştırılması". *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 2/8, (2006): 293-310.
- Öz, Satılmış. "Mehmet Akif Ersoy'da Geri Kalmışlık ve Kalkınma Problemi (Safahat Örneği)". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30/30 (2013): 140-161.
- Özavşar, Resul. "Ölümü Kavramsallaştırma ya da Anlamlandırma: Ölümle İlgili Deyimlerde Kavramsal Metafor ve Metonimler, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 26 (2021): 108-120.

Kövecses, Zoltan. *Metaphor in Culture*. Cambridge: Cambridge University, 2005.

Küçükşen, Kübra. "Toplumsal Sorunlara Mehmet Akif Ersoy'un Perspektifinden Bakmak". *Söylem Filoloji Dergisi* 6/2 (2021): 368-378.

Yurtbaşı, Metin. *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Excellence Publishing, 2012.

MEHMET AKİF ERSOYUN EĞİTİM HAYATI VE EĞİTİM ANLAYIŞI

| Rabia Yıldırım*

Özet

Mehmet Akif'in hayatını, eserlerini, kişiliğini, mücadelesini araştıran onu anlamaya çalışan ve milletimize sunan birçok araştırma ve eser mevcuttur. Özellikle istiklal marşı şairi olması kendisini ilgi odağı haline getirmektedir. Bizim amacımız Mehmet Akif'in hayatına, eserlerine, mücadelesine eğitim ve eğitimcilik çerçevesinden bakarak tanımaya, anlamaya çalışmaktır. Akif'in eğitimciliğini sadece kürsüde ders ve vaaz vermesiyle sınırlı görmeyip eserleri ve hayatının ne derecede eğitime yönelik olduğunu tespit etmek önemlidir. Bu çalışmada Akif'in ilmi tahsile bakışı yanında din, dil, ahlak ve kültür gibi milli kimliği oluşturan kimlik öğelerinin korunmasına yönelik mücadelesine dikkat çekilip eğitimle ve özelde din eğitimiyle bağdaştırılabilen görüşleri belirlenecektir. Akif'in eğitim anlayışı ve din eğitimi anlayışı başlıklarında onun eğitim anlayışı, eserlerinden ve hayatından yola çıkılarak incelenmeye çalışılacaktır. Bütün gücüyle İslam âlemini düzeltmeye, uyandırmaya uğraşan Akif, olaylara hakikatin penceresinden bakar karşısında dinî ve milli bir tavır alır. Akif, karşılaşılan bütün meselelerin çözümünde dini referans alır. Fakat akıl ve beşerî ilimler bu referansın tamamlayıcısıdır. İslam ülkelerindeki geri kalmışlığın nedenini dine bağlayanlara karşı akılcı ve

* Arş. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı, e-posta: rabia.yildirim@dpu.edu.tr.

bilimsel olarak geriliğin temel sebebinin din değil dinî cehalet olduğunu izah eder. Tavrı alınması gereken din değil dinin cahilliği olmalıdır. Çözüm ise dinin özüne uygun bir din eğitimi verilmesinde görünür. Batı, müspet ilimlerde, sanatta, sanayide gelişmiştir. Bunlar insanlığın ortak malıdır ve alınmalıdır. Batı aynı zamanda ahlakı, kültürü, dini, yaşam tarzı farklıdır ve bunu dünyaya ihraç etme gayretindedir. Bunlara meyledilmemelidir, uzak durulmalıdır. Bunlar kimliğin özüdür kendimize ait olanları kaybedersek kimliğimizi kaybetmiş oluruz. Din eğitimi ve müspet ilimler gençliğe birlikte verilmeli. Bu iki ilim çatıştırılmamalı ikisi de birbirine saygılı olmalıdır.

Anahtar Kavramlar: Mehmet Akif Ersoy, Eğitim, Öğretim, Din Eğitimi.

Abstract

There are many researches and works that explore Mehmet Akif's life, works, personality and struggle, try to understand him and present them to our nation. Especially being a national anthem poet makes himself the center of attention. Our aim is to try to get to know and understand Mehmet Akif's life, works and struggle from the perspective of education and training. It is important to determine to what extent his works and life are oriented towards education not seeing Akif's education as limited to lectures and sermons at the pulpit. In this study, Akif's views on education and especially religious education will be determined by drawing attention to his struggle for the protection of identity elements that make up national identity such as religion, language, morality and culture. In the titles of Akif's understanding of education and understanding of religious education, his understanding of education will be tried to be examined based on his works and life. Trying to correct and awaken the Islamic world with all his might, Akif looks at events from the window of truth and takes a religious and national stance. Akif takes religious reference in the solution of all the problems encountered. But reason and humanities are complementary to this reference. Against those who attribute the cause of backwardness in Islamic countries to religion, he explains that the main reason for rational and scientific backwardness is not religion but religious ignorance. The attitude should not be religion, but the ignorance of religion.

The solution is to give a religious education in accordance with the essence of religion. The West has developed in positive sciences, art and industry. These are the common property of humanity and should be taken. At the same time, the West is different in its morality, culture, religion and lifestyle and is trying to export it to the world. They should not be inclined towards, they should be avoided. These are the essence of identity, if we lose what belongs to us, we lose our identity. Religious education and positive sciences should be given to the youth together. These two sciences should not conflict and both should be respectful to each other.

Key Words: Mehmet Akif Ersoy, Education, Teaching, Religious Education.

Giriş

Eğitim; bir kimseyi eğitme, okutma, yetiştirme eylemi; insan topluluklarında kültürün geliştirilmesi için yararlanılan araçların tümü; eğitmek amacıyla verilen dersler, bilgiler gibi birçok anlamı barındırır.¹ Günümüzde eğitimin sayısız tarifini bulmak mümkündür. Başta çeşitli sınırlılıklar içerisinde girmiş olsa da gitgide kavramın alanı genişlemiş ve daha da genişleyeceği açıktır.²

Kimileri eğitimi, terbiye, tahsil, talim, tedris, maarif, öğretim vb. kavramlarının yerine kullanılırken hiç de yadırganmaz. Çünkü insana dokunan onu aydınlatmaya, öğretmeye, bilgilendirmeye, terbiye etmeye, yetenek kazandırmaya, iş yapabilir hale getirmeye, düşünce ve davranışları üzerinde olumlu değişiklikler yapmaya yönelik her faaliyet eğitimle ilişkilidir. Okulda öğrenme, insanın öğrenme türlerinin sadece biridir. Çok daha geniş bir tabir olan “eğitim” ise, bütün öğrenimleri içine alan ve insanın hayatı boyunca devam eden öğrenme faaliyetini ifade etmektedir.³

İnsanın en güzel biçimde yaratılmış olmasının hikmeti içerisinde, onun eğitilebilir bir varlık olmasının payı büyüktür. Çünkü insan sadece içgüdülerle hareket eden bir varlık değil, akıl, irade sahibi,

¹ “Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi”, *Eğitim Maddesi*, ed. Sefa Kılıçoğlu vd. (İstanbul: Sabah, 1992), 6/113.

² Bk. G. Mialaret, “Eğitim Bilimlerinin Epistemolojik ve Metodolojik Temelleri”, çev. Seçkin Özsoy, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 32/1-2 (1999), 318-319.

³ Amiran Kurtkan, *Sosyolojik Açından Eğitim Yolu ile Kalkınmanın Esasları* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1972), 16.

- 12- Yükselmeyi hedefleyen eğitim, millete, bireylere yetenek kazandırmaya çalışırken aynı zamanda erdemlerde kazandırmaya yönelmelidir.
- 13- Eğitimciler, milletine güvenmeli, milli değerlerine saygılı olmalı bu değerleri önce kendileri içselleştirmeli ki bunları gelecek nesle benimsetebilsin. Öğretmenler, eğitimciler en azından imanlı, edepli, liyakatli ve vicdanlı olmalıdır. Milletin diri ve zinde kalabilmesi için düşünürler, aydınlar ile halkın iletişimi kopuk olmamalı, sağlıklı olmalıdır.

Sonuç olarak günümüzde medreseler kaldırılmış okullaşma yaygınlaşmıştır. 12 yıllık eğitim zorunlu hale getirilmiştir. Müspet ilimlerinin yansira temel dini bilgilerin verildiği din dersleri de zorunlu olmuştur. Dini alanda orta, lise düzeyinde imam hatip okulları, yüksek öğretim düzeyinde İlahiyat okulları bulunmaktadır. Buralarda müspet ilimler yanında çeşitli seviyelerde din eğitimi birlikte verilmektedir. Dolayısıyla eğitim sistemimizin rotası olan Temel Eğitim Kanunu'nun içeriğinde Akif'in tavsiyelerinin büyük ölçüde yer aldığı görülmektedir. Yine eğitim sistemimizin başında *Milli* kelimesinin oluşu da Akif'in eğitim anlayışındaki temel düşüncesi ile örtüşmektedir. Günümüzde eğitimde şiddet bitme noktasına gelmiş, derslerde branşlaşmalar gerçekleşmiştir. Hali hazırda değerler eğitimi de önemsenmektedir. Ayrımcılık, bölücülük ve din istismarcılarıyla mücadele edilmektedir. Temel Eğitim Kanununda insanları eğiten yayınlarla ve içeriğiyle düşünce hürriyeti çerçevesinde (yetersiz olmakla birlikte) mücadele edilmektedir. Fakat Akif'in o dönemde tespit ettiği sorunlardan bir kısmının devam ettiği söylenebilir.

Kaynakça

- Beydilli, Kemal, "Prusya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 34/354-358. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.
- Bilgin, Beyza. "Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/1 (1981), 469-483.
- Çantay, Hasan Basri. *Akifname (Mehmed Âkif)*. İstanbul: Ahmed Said Matbası, 1966.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011.

- Er, Ayşen. "Mehmet Akif'in Azmi ve Mücadeleci Ruhu". *Akif'i Anmak Akif'i Yaşamak*. Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, 2018.
- Ersoy, Mehmet Akif. *Safahat*. ed. M. Ertuğrul Düzdağ. İstanbul: Bağcılar Belediyesi Yayınları, 1. Basım, 2014.
- Karakoç, Sezai. *Mehmed Akif*. İstanbul: Diriliş, 6. Basım, 1987.
- Karaman, Hayreddin- Çağrı, Mustafa. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 4. Basım, 2007.
- "Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi". *Eğitim Maddesi*. ed. Sefa Kılıçhoğlu vd. C. 6. İstanbul: Sabah, 1992.
- Kurtkan, Amiran. *Sosyolojik Açıdan Eğitim Yolu ile Kalkınmanın Esasları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1972.
- Mialaret, G. "Eğitim Bilimlerinin Epistemolojik ve Metodolojik Temelleri". çev. Seçkin Özsoy. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 32/1-2 (1999), 317-330.
- METK, Milli Eğitim Temel Kanunu (1739. 5101). 14574 (24.06.1973). Erişim 11.10.2021. www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf.
- Nabi, Yaşar, *Kılavuz Sözlük Osmanlıca- Türkçe*. İstanbul:Varlık, 2. Basım, 1968.
- Timuçin, Afşar. *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Bulut Yayın Dağıtım, 5. Basım, 2004.
- Tosun, Yusuf- Özhazar, Hüseyin. *Akif'in İzinde Yakın Tarihimiz (1873-1936)*. İstanbul: Tire Kitap, 2017.
- Yavuz, Mustafa Şevki-Çetin, Abdurrahman. "Ayet". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 4/241-244. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.

İSTİKLAL MARŞI'MIZIN BENDLER HALİNDE TAHLİLİ

Nurullah Çetin*

*1. BEND:

**"Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak."
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak."**

(Ey Türk milleti! Hiç korkmana, endişe etmene gerek yok; çünkü Batı ufkundaki kızılılık içinde batmakta olan Türk bayrağı, ülkemizde en son Türk ölmedikçe sönüp batmayacaktır. O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak; O benimdir, o benim milletimindir ancak.)

Bu bendde ümit ve irade istiklali vardır. Birey olarak insanın ve toplumsal yapı olarak bir milletin geleceğe dönük ümidi kalmamışsa ve içinde bulunduğu her türlü zorluk ve sıkıntıdan kurtulmak için bir çare ve çözüm arayışına dönük bir iradesi kalmamışsa orada ümit ve irade istiklali yok demektir. 30 Ekim 1918 - 9 Eylül 1922 tarihleri arasında işgal döneminde halkımızın bir kısmı işgalden kurtuluş ümidini ve bunun için gerekli olan iradeyi kaybetmiş, tam bir ümitsizlik, çaresizlik ve çözümsüzlük içinde kalmıştı.

Bunlar, yaşamak için tek çareyi işgalci Haçlı ordularına teslim olmakta ve mandacılıkta görüyorlardı. Bir kısmı İngiliz, bir kısmı Ameri-

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı öğretim üyesi.

“İSTİKLAL MARŞI”NIN GRAMERİ

Ebubekir Eraslan*

Özet

İstiklal Marşı, 1921 yılında Mehmet Akif Ersoy tarafından aruz ölçüsüyle yazılmış bir edebî ve ebedî metindir. Edebî metindir, çünkü dokuz dörtlük bir beşlik olmak üzere toplamda kırk bir dizeden oluşmaktadır. Sahip olduğu anlam ve ruh açısından Türk milleti için paha biçilemez estetik zevke sahiptir. Ebedî metindir, çünkü yine Türklüğün kıyamete kadar yaşayacak sonsuz manzumelerüstü bir andıdır.

2021 yılı İstiklal Marşı'nın yazılışının 100. yılı ve Mehmet Akif Ersoy'u anma yılıdır. Bu yıla kadar, İstiklal Marşı'nın grameri konusunda parça parça çalışmalar yapılmış, bütünüyle bu konuya değinilmemiştir. Bu yazıyla; İstiklal Marşı'nın yazılışının yüzüncü yılında gramer bilgisinin temel unsurlarından olan ses, şekil, cümle ve köken bilimleri açısından İstiklal Marşı incelenecektir. İnceleme öncesinde söz konusu konuların kısa bilgilendirilmesi yapılacak, İstiklal Marşı'ndaki örnekliklerine dize numaraları da verilerek tek tek değinilecektir.

İstiklal Marşı'nın söz varlığında toplamda 249 sözcük yer almaktadır. Bunlar içerisinde hemen hemen tüm ses olaylarına yer verildiği, ses olaylarının anlamı kuvvetlendirecek tarzda şiirde yer aldığı, şiirin anlamını derinleştirmek için iyelik eklerine sıklıkla müracaat edildiği, şiirde daha çok basit yapıda

* Dr.Öğr.Gör, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, Türkiye/Muğla, e-posta: ebubekireraslan@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3713-1242.

sözcüğün bulunduğu, isimlerin fiillerden fazla olduğu, fiillerin daha çok tek heceli ve emir kipinde çekimlendiği, şiirin anlamını daha çok kuvvetlendirmek için sıfatlara yoğun bir şekilde müracaat edildiği, cümlelerin kısa ve kişiyi yönlendirici şekilde kompozisyon oluşturduğu, köken bilgisi açısından daha çok Türkçe sözcüklerin Marş'ta kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kavramlar: İstiklal Marşı, gramer, söz varlığı, Mehmet Akif Ersoy.

Grammar of the İstiklal Marşı

Abstract

The İstiklal Marşı is a literary and eternal text written by Mehmet Akif Ersoy in 1921. It is a literary text because it consists of a total of forty-one lines, nine by four and a five. In terms of its meaning and spirit, it has an invaluable aesthetic pleasure for the Turkish nation. It is an eternal text, because it is an eternal supra-verse moment of Turkishness that will live until the end of the world.

The year 2021 is the 100th anniversary of the writing of the İstiklal Marşı and the year of commemorating Mehmet Akif Ersoy. Until this year, some studies were carried out on the grammar of the İstiklal Marşı, but this issue was not fully addressed. With this article; In the centennial of the writing of the İstiklal Marşı, the İstiklal Marşı will be examined in terms of sound, form, sentence and origin sciences, which are the basic elements of grammatical knowledge. Before the examination, brief information about the aforementioned subjects will be made, and the examples in the İstiklal Marşı will be mentioned one by one by giving their string numbers.

There are 249 words in total in the vocabulary of the İstiklal Marşı. Among these, almost all sound events are included, sound events are included in the poem in a way that strengthens the meaning, possessive suffixes are frequently applied to deepen the meaning of the poem, there are more simple words in poetry, nouns are more than verbs, verbs are mostly monosyllabic and in imperative mood. It has been observed that the adjectives are intensely used in order to strengthen the meaning of the poem, the sentences are short and form compositions in a way that directs the person, and the Turkish words are mostly used in Marş in terms of origin.

Key Words: İstiklal Marşı, grammar, vocabulary, Mehmet Akif Ersoy.

Giriş

Balkan Harbi, Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Savaşları, Anadolu'nun çeşitli yerlerinin ve İstanbul'un işgal edilmesinden sonra Türk milleti, Ankara'da 23 Nisan 1920'de açtığı TBMM ile ulusal Kurtuluş Savaşı'nı resmî olarak başlatmıştır. Kurtuluş Savaşı döneminde halkın ve ordunun “moral ve motivasyonu”nu sağlam kılmak ve bunu daha da güçlendirmek amacıyla bir İstiklal Marşı'nın yazılması fikri gündeme gelmiştir. Fakat düzenlenen yarışmaya katılan şiiirler beğenilmemiş, en sonunda Mehmet Akif Ersoy yakın arkadaşları vasıtasıyla İstiklal Marşı'nı yazmaya ikna edilmiş ve onun yazdığı Marş, resmî marşımız olarak 21 Mart 1921 tarihinde TBMM'de kabul edilmiştir.

Akif; çok ihtiyacı olmasına rağmen marş için konulan ödülü kabul etmemiş, tüm şiiirlerini bir araya getirdiği Safahat adlı eserine “O şiiir artık benim değildir, milletin malıdır” diyerek İstiklal Marşı'nı almamıştır.

İstiklal Marşı; İstanbul hükümetinin Sevr antlaşmasını imzaladığı, Anadolu'nun farklı yerlerinin düşman işgalinde olduğu, Türk milletinin acı ve keder içinde bulunduğu, türlü yoklukları yaşadığı günlerin atmosferinde o kara günleri tüm heyecanı ve çıplaklığıyla yansıtan zengin lirizmle dolu şiiirlerüstü bir eserdir. Zaten Akif'in hem edebî metin düzeyi hem de Türkçe sarfı açısından en etkili metni kuşkusuz İstiklal Marşı'dır.¹

Mehmet Akif Ersoy, yıllar sonra vefatına yakın İstiklal Marşı'yla ilgili şunları söylemektedir: “İstiklal Marşı... O günler ne samimi ne heyecanlı günlerdi. O şiiir, milletin o günkü heyecanının ifadesidir. Bin bir fecayi karşısında bunalan ızdıraplar içinde halas dakikalarını beklediği bir zamanda yazılan o marş, o günlerin kıymetli bir hatırasıdır. O şiiir bir daha yazılamaz... Onu kimse yazamaz... Onu ben de yazamam... Onu yazmak için o günleri görmek, o günleri yaşamak lazım.”²

Her ulusun bir millî marşı vardır. Türk milletinin de Ulusal Marşı bulunmaktadır ve bunun bir özel adı da bulunmaktadır. O da “İstiklal Marşı”dır. Bu ismin verilmesinin sebebi yazıldığı dönemde Türk milletinin ulusal mücadelesini vermesidir. Bu yönüyle İstiklal

¹ Murat Küçük, “Mehmet Akif Ersoy ve Türkçe”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 21(2), 2014, 109.

² Recep Duymaz, *Millî Mücadele'miz ve İstiklal Marşı'mız*. 6. bs., İstanbul: Akademik Kitaplar, 2020, 164.

lerine göre daha sık kullanıldığı, fiillerin çoğunlukla tek heceli olarak ve emir kipinde 2. şahsa göre çekimlendiği, sözcük türlerinin hemen hemen hepsine yer verildiği anlaşılmaktadır. Özellikle destansı anlatımın yoğun şekilde kullanıldığı edebî metinlerde geçen tek heceli ve emir kipli ifadelerin Marş boyunca sık geçmesi İstiklal Marşı’na bir destansı eda katmaktadır.

İstiklal Marşı’nın cümle bilgisine gelindiğinde; şiirdeki cümlelerin kısa tutulduğu ve tamamıyla basit yapıda olduğu, cümlelerin olumlu yapısından hareketle karşıdaki okuru etkilemek istediği, fiil ve devrik cümlelerinin şiirde yaygın olduğu müşahade edilmiştir. Özellikle manzum bir eser olan İstiklal Marşı’nda devrik kısa cümlelerin sıklıkla geçmesi, anlamın daha da ön plana çıkarıldığıının bir başka göstergesidir.

İstiklal Marşı’ndaki sözcüklerin kökenlerinin çoğu Türkçe’dir. Türçeden sonra en çok Arapça alıntı sözcüklere yer verildiği anlaşılmıştır. Millî şair Mehmet Akif Ersoy’un bu bilinçli tercihi onun Türkçeciliğinin en önemli göstergesidir. Ayrıca alıntı sözcüklerin daha çok dinî alanda kullanılan sözcüklerle ilgi olması İstiklal Marşı’nın vurgulanması gereken bir başka özelliğidir.

İstiklal Marşı; manzum olarak yazılmış, 41 dizeden oluşmuş, destansı Türk millî Marşı’dır. Onun dil bilgisel değeri emsallerinden kat be kat fazladır. Ses, şekil, cümle ve köken bilgisi açısından İstiklal Marşı; Türkçenin tüm gramatikal özelliklerinden kendisine örneklik bulunduran bir eserdir.

Kaynakça

- Acar, Kenan. “İstiklal Marşının Söz Varlığı Üzerinde Analitik Bir İnceleme Denemesi”, *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 6 (13), 370-381, 2018.
- Akay, Hasan - Andı, M. Fatih. *İstiklal Marşı’nın Kabulünün 90. Yıldönümü Dolayısıyla İstiklal Marşı 41 Dize 41 Yorum*. İstanbul: Hat Yayınevi, 2010.
- Altınbaş, Nihal. *İstiklâl Marşı’nın Kabulünün 94. Yılı ve Mehmet Âkif Ersoy’u Anma Günü*. Ankara: TBMM Basımevi, 2015.

- Ayaz, Eyüp Sertaç. "İstiklâl Marşı'na Dilbilimsel Bir Yaklaşım", *İstiklal Marşının kabulünün 90. yılında Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı Genç Bakışlar Ulusal Sempozyumu* 10-12 Mart 2011 Bartın Üniversitesi, 1-21, 2011.
- Çağbayır, Yaşar. *İstiklâl Marşı'nın Tahlili*. Ankara: TDV, 2013.
- Duymaz, Recep. *Milli Mücadele'miz ve İstiklal Marşı'mız*. 6. bs., İstanbul: Akademik Kitaplar, 2020.
- Eraslan, Ebubekir. *Diksiyon Türkçeyi Güzel, Doğru, Düzgün ve Etkili Konuşmak*. 6 bs., İstanbul: Akademik Kitaplar, 2021.
- Ergin, Muhrarrem. *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları, 1998.
- Gülensoy, Tuncer. *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, 2 c. Ankara: TDK, 2011.
- Korkmaz, Zeynep. *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara: TDK, 2003a.
- Korkmaz, Zeynep. *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK, 2008b.
- Küçük, Murat. "Mehmet Akif Ersoy ve Türkçe", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 21(2), 93-112, 2014.
- Parlatır, İsmail - Şahin, Hatice. *Türk Dili Sözlü ve Yazılı Anlatım Türleri İle Anlatım Teknikleri*, 2. bs., Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2011.
- Mevzuat.gov.tr. *İstiklal Marşının Kabul Edildiği Gün Ve Mehmet Akif Ersoy'u Anma Günü*
- Hakkında Kanun, Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5649.pdf>, 20.04.2021.

VAAZLARINDA KULLANDIĞI ÂYETLER BAĞLAMINDA MEHMED ÂKİF ERSOY'UN VERDİĞİ TOPLUMSAL MESAJLAR

Şuayip Karataş*

Özet

Bir Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi aydını olan Mehmed Âkif Ersoy, toplumun yaşadığı sıkıntı ve dertlerle son derece ilgili bir karaktere sahiptir. Bu manada, çocukluk ve yetişkinlik çağlarının büyük savaflara denk gelmesi, onu Müslüman bir aydın olarak derinden etkilemiş, İslâm ümmetinin maruz kaldığı sıkıntılara ve badirelere çare aramaya sev etmiştir. O, Balkan Savaşı ve akabinde başlayan İstiklâl Mücadelesi yıllarında, vatanına ve milletine karşı taşıdığı sorumluluğun bir gereği olarak, İstanbul'da ve Anadolu'nun farklı vilayetlerinde vaaz ve sohbet faaliyetlerinde bulunarak halkı bilinçlendirmeye çalışmıştır. Bu çalışma, bir Kur'ân şairi olan Mehmed Âkif Ersoy'un halkı o günün koşullarında uyarmak maksatlı yapmış olduğu vaazlarda kullandığı âyetlerle topluma vermek istediği mesajları tespit etmeyi hedeflemektedir. Çalışmanın sorunsalı, Âkif'in vaazlarında referans olarak sunduğu âyetlerle verdiği mesajların o günün şartlarına uygun olup olmadığını ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak Mehmed Âkif Ersoy'un hayatı ve ilmî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra ise onun vaazlarında muhataplarına vermek istediği toplumsal mesajlar, günümüze ulaşan dokuz vaazı taranmak suretiyle belirlenmiş, belli başlıklar halinde sunulmuş, verilmek istenen mesajların zamanın yararlarını sarmak ve

* Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, suaybk@hotmail.com

halkı gelişen olaylarına karşı bilinçlendirmek amaçlı verilmeye çalışıldığı tespiti yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Mehmed Âkif Ersoy, Vaaz, Mesaj.

Mehmed Akif Ersoy's Social Messages Through The Verses Used in His Preach

Abstract

Akif is an intellectual who belonged to both Ottoman and Republic periods. He had always been interested in the problems of the society. The fact that both his childhood and adulthood coincided with serious wars had affected his personality as a muslim individual and led him to path of looking for solutions to the problems muslims faced. During the Balkan Wars and the War of Independence, across the Anatolia, he sermonised and tried to raise awareness due to his consciousness about troubles of the country. This work tries to identify and understand the messages Akif had planned to convey in his preaches to warn the people about the problems through verses from Qur'ân. Another point that's been tried to be understood is whether the verses and messages used by Akif in his preaches were appropriate/suitable to conditions of his time. To make all of these possible and understand Akif correctly, we started with a brief background information on him and his style/character as a scholar. Later on the messages he aimed to convey was determined by scanning his nine surviving preaches. The messages were classified according to their genre/type and it was seen that the messages he wanted to convey were to heal the wounds of the society and to raise awareness of the society about ongoing events.

Key Words: Tafsir, Qur'ân, Mehmed Akif Ersoy, Preaches, Message.

Giriş

Mehmed Âkif Ersoy (öl. 1936), Osmanlı Devleti'nin son, Cumhuriyet'in ise ilk yıllarında yaşamış münevver bir şairdir. Cumhuriyet kurulurken, halkın yönlendirilmesindeki ve aydınlatılmasıdaki payı çok fazla olan Âkif, bu yönüyle "Millî Mücadele'nin mânevî lideri" diye tavsif edilmiştir.¹ Hafız olması, Kur'ân'la çokça

¹ M. Orhan Okay - M. Ertuğrul Düzdağ, "Mehmed Âkif Ersoy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), 28/434.

halkın ihtiyaç duyduğu konular olduğu anlaşılmaktadır. Vaaz içeriklerine, vaazların icra edilme tarihleri göz önünde bulundurularak kronolojik olarak bakıldığında, ilk vaazlarda daha çok inançla ve düşünceyle ilgili konuları, sonraki vaazlarda daha çok eylem merkezli mevzuları gündeme getirdiği, buna bağlı olarak da her ne kadar şifahi olarak sunulmuş olsa da vaaz içeriklerinin rastgelelikten uzak, günün şartlarına ve ihtiyaca binaen belli bir düzende sunulmaya çalışıldığı görülmektedir. Konu başlıklarının sıralamasına bakıldığında sanki o günün şartlarına göre aciliyet arz edenlerin öncelendiği ve konuların da sosyal hayatı düzenleyen önemli mevzulardan seçildiği hissini vermektedir.

Günümüz itibariyle Mehmed Âkif'in vefatının üzerinden seksen küsur yıl geçmiş olmakla birlikte maalesef onun toplumda dert olarak gördüğü ve iyileşmesi için gündem yaptığı meselelerin o günden bu yana sadece ülkemizin değil İslâm dünyasının kanayan yaraları olmaya devam ettiği söylenebilir.

Kaynakça

- Abdülkadiroğlu, Abdülkerim - Abdülkadiroğlu, Nuran. *Mehmed Âkif'in Kur'an-ı Kerim'i Tefsiri: Mev'ıza ve Hutbeleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1992.
- Akpınar, Ali. "Vaahin Aydınlığında Yaşayan Adam: Mehmet Âkif". *Diyanet İlmî Dergi* 47/4 (2011), 7-20.
- Aydar, Hidayet. "Bir Kur'an Müfessiri Olarak Mehmet Akif". *Diyanet İlmî Dergi* 32/4 (1996), 25-50.
- Banarlı, Nihat Sami. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. 2 Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971.
- Başoğlu, Tuncay. "Tefrika". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/279-281. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.
- Benazus, Hanri. *Mehmet Akif*. İstanbul: Bizim Kitaplar, 2012.
- Cündioğlu, Dücane. *Bir Kur'an Şairi: Mehmed Akif Ersoy ve Kur'ân Meâli*. İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2004.
- Çağrıçı, Mustafa. "Tevekkül". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/1-2. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Çantay, Hasan Basri. *Âkifname (Mehmed Âkif)*. İstanbul: Ahmed Sait Matbaası, 1966.
- DİA. "Mehmed İhsan Efendi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 490-491. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.

- Düzdağ, M. Ertuğrul. *Mehmed Akif Ersoy*. İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2. Basım, 1997.
- Düzdağ, M. Ertuğrul. "Mehmet Akif Ersoy'un Hayatı ve Eserleri". *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi* 7/73 (2006).
- Düzdağ, M. Ertuğrul. *Safahat: Tam Metin ve Safahat Dışında Kalmış 54 Şiir*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 3. Basım, 2006.
- Düzdağ, M. Ertuğrul. *Mehmed Âkif Ersoy: Tefsir Yazıları ve Vaazları*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2016.
- Edib, Eşref. *Mehmed Âkif: Hayatı ve Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*. İstanbul: Sebilürreşat Neşriyatı, 1381/1962.
- Eren, Mehmet. "Mehmet Âkif Ersoy'un (1873-1936) Tefsir'e Dair Yazıları ile Vaaz ve Hutbeleri". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4 (1998).
- Ersoy, Mehmed Âkif. *Kur'an Meali*. İstanbul: Mahya Yayıncılık, 2. Basım, 2012.
- Gür, Âlim. "Hayatı, Şahsiyeti, Sanatı ve Eserleriyle: Mehmet Âkif Ersoy". ed. Mehmet Bayyigit. *Hakikat Adamı: Mehmed Âkif'e Armağan*. 3-49. Konya: Erman Ofset, 2011.
- Hatip, Abdülaziz. "Kur'an ve Sünnet'te Çalışmanın Önemi". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 17 (2006), 89-116.
- Karabacak, Mustafa. "Mehmed Âkif Ersoy'un Balkan Harbi Zamanında Yaptığı Vaazlarda Kullandığı Hadislerle İlgili Bir Değerlendirme". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 111-35.
- Karabacak, Mustafa. "Mehmed Âkif Ersoy'un Kurtuluş Savaşı Zamanında Yaptığı Vaazlarda Kullandığı Hadislerle İlgili Bir Değerlendirme". *Turkish Studies* 9/8 (2014), 569-85.
- Karataş, Şuayip. "Kur'an'da 'Selâm Olsun!' İfadesiyle Esenliğe Mazhar Olacağı Belirtilen Davranışlar". *Dergiabant* 9/1 (2021), 151-77. <https://doi.org/10.33931/abuifd.856138>
- Kaya, Ali. *Kur'an'da Azap (Çeşitleri, Nedenleri ve İlgili Kavramlar)*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2021.
- Kaytancı, Ali. *Mehmet Akif İstiklâl Marşımız ve Millî Ruh*. Niğde: İnegöl Belediyesi Yayınları, 2007.
- Kocakaplan, İsa. *İstiklâl Marşımız ve Mehmet Âkif Ersoy*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 8. Basım, 2015.
- Küçük, Cevdet. "Balkan Savaşı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/23-25. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Küçük, Cevdet. "Millî Mücadele". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/76-83. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.

- Okay, M. Orhan - Düzdağ, M. Ertuğrul. "Mehmed Âkif Ersoy". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/432-439. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- Özdağ, Selçuk - Duman, Savaş. "Mehmet Akif Ersoy'un Sporcu Kişiliği, Sporun Akif'in Kişiliği ve Mısraları Üzerindeki Etkisi". *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 29 (2012), 130-35.
- Öztürk, Mahmut. "Mehmet Akif'in 'Kur'an'a Hitap' Şiiri". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2019), 73-97. <https://doi.org/10.30623/harranilahiyatdergisi.472233>
- Polat, Fethi Ahmet. "Mehmet Akif'in Millî Mücadelede Dinî Metinleri Kullanma Biçimi". ed. Gökay Yıldız vd. 2 Cilt. 1. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu*. 271-284. Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Sülün, Murat. "Kur'an Tercüme Teknikleri Açısından Akif'in Kur'an Meali [İlk 9 Sure]". ed. Recep Şentürk. 163-178. İstanbul: Mahya Yayınları, Direnen Meal Akif Meali Uluslararası Sempozyum, 2016.
- Şahan, Ramazan. "İlhamını Kur'an'dan Alan Şair, Mehmed Âkif Ersoy". *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 11/2 (2019), 896-930. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.569890>
- Şen, Ercan. "İctimâî Tefsir Yaklaşımı Açısından Mehmet Âkif Ersoy'un Kur'an Yorumu". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 1/2 (2015), 163-95.
- Şengüler, İsmail Hakkı. *Mehmed Âkif Külliyyatı*. 10 Cilt. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2000.
- Şensoy, Sedat. "Mustafa Runyun". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008.
- Topçu, Nurettin. *Mehmet Âkif*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 6. Basım, 2011.
- Tütün, Sevgi. "Mehmet Âkif Ersoy'un Vaaz ve İrşad Faaliyetlerinde Kur'an Tefsirinin Yeri ve Önemi". *Diyanet İlmî Dergi* 47/4 (2011), 57-68.
- Yetiş, Kâzım. *Bir Mustarîp Mehmet Akif Ersoy*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Basım, 2011.

MEHMET AKİF ERSOY'UN MEÂL'İNİN DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİNE DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Arslan Karaoğlan*

Özet

Bu çalışmada Mehmet Akif'in dili ve üslubu, özelde ise yazdığı meâlinin dil ve üslup özellikleri ile ilgili bazı değerlendirmelerde bulunulacaktır. Şiirleri ve nesir yazılarıyla Türk edebiyatı tarihinde büyük bir yeri olan Mehmet Âkif, Kur'an Meâl'i, tefsir yazıları ve vaazlarıyla da başarısını ispat etmiştir. Dolayısıyla Mehmet Akif, Türkçe ve Türk kültürü hakkındaki görüşlerini şiir ve düz yazı gibi farklı ürünlerinde ortaya koymaktadır.

Dil ve üslup açısından Akif'in te'lif ettiği meâl değerlendirildiğinde, onun, dilin sadeleştirilmesi düşüncesine uygun bir çalışma olduğunu söylemek mümkündür. Müstakil bir Türkçe metin olarak Akif'in Meâl'ine bakıldığı zaman cümle kurgulaması, sözcük seçimi ve kullanımı, ifade tarzı bir edebiyatçı edasıyla ortaya konulduğu görülmektedir. Bu çerçevede Akif'in Meâl'inde akıcı, sade bir dil; konuşma üslubunun baskınlığı söz konusudur. Öncelikle belirtelim ki Akif'in Meâl'i, tefsiri tercüme kapsamında değerlendirilebilir. Âyetlerin manasını daha net yansıtabilmek için alternatif meâl sunması ve hiç parantez kullanmaması çok önemlidir. Akif'in Meâl'inin en güzel yanlarından biri, güçlü dili ve ra-

* Doç. Dr. Öğretim Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı, akaraoglan@ohu.edu.tr, orcid.org/0000-0003-0411-3750

hat üslûbudur. Meâl'in ayırıcı özellikleri arasında Kur'ân'ın manasını en doğru şekilde yansıtılmaya çalışılmış, halkın anladığı günlük konuşma dili olan Türkçe'ye çevrilmesi ve Türkçeleşmiş bazı Arapça kelimelere de yer verilmesi sıralanabilir. Akif'in Meâl'i hakkında yapılan çalışmalarda bazı eksiklikler görüldüğü için bu makalenin önemli olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim bu çalışmanın hedefi dil ve üslup çerçevesinde Akif'in Meâl'inin etkili bir tercüme aktivitesi olduğunu verilen örneklerle ayrıntılı olarak ortaya koymaktır. Ayrıca dilin önemli inceliklerini ortaya koyan mecaz ve onun içerisinde önemli yer tutan deyimlerin meâlde ne ölçüde kullanıldığına dikkat çekmektir. Mezkur bu iki alanda ortaya konacak değerlendirme makalenin de amacını belirleyecektir. Ayrıca bu inceleme, Akif'in Meâl'i özelinde ana metnin ve hedef metnin diline hâkim olarak yapılan bir meâl'in önemini de ortaya koymaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Meâl, Tefsir, Türkçe, Üslup.

An Evaluation on the Language and Style Features of Mehmet Akif Ersoy's Meal

350

Abstract

In this study, some evaluations will be made about the language and style of Mehmet Akif, and in particular the language and stylistic features of his translation. Mehmet Âkif, who has a great place in the history of Turkish literature with his poems and prose writings, has also proven his success with his Qur'an translation, tafsir writings and sermons. Therefore, Mehmet Akif reveals his views on Turkish and Turkish culture in his different products such as poetry and prose.

When the translation written by Akif is evaluated in terms of language and style, it is possible to say that it is a work in accordance with the idea of simplification of the language. When we look at Akif's translation as a stand-alone Turkish text, it is seen that sentence construction, word choice and usage, and expression style are presented in the manner of a literary man. In this context, a fluent, plain language in Akif's translation; speaking style is dominant. First of all, let us state that Akif's translation and interpretation can be evaluated within the scope of translation. In order to reflect the meaning of the verses more clearly, it is very important to offer

alternative interpretations and not to use any parentheses. One of the best aspects of Akif's translation is his strong language and relaxed style. Among the distinguishing features of the translation, the meaning of the Qur'an was tried to be reflected in the most accurate way, it was translated into Turkish, which is the daily spoken language understood by the people, and some Turkishized Arabic words can be listed. We can say that this article is important because there are some deficiencies in the studies on Akif's translation. As a matter of fact, the aim of this study is to reveal in detail with the examples given that Akif's translation is an effective translation activity within the framework of language and style. In addition, it is to draw attention to the extent to which the metaphor that reveals the important subtleties of the language and the idioms that have an important place in it are used in the translation. The evaluation to be made in these two areas will also determine the purpose of the article. In addition, this study also tries to reveal the importance of a translation made by mastering the language of the main text and the target text, especially for Akif's translation.

Key Words: Qur'an, Meal, Tafsir, Turkish, Style.

Giriş

Hız. Peygamber'in (sav) risâleti, sadece indiği topluma değil, bütün beşeriyete hitap etmektedir.¹ Aslında, Hız. Muhammed (sav) sadece son peygamber değil, aynı zamanda evrensel olan bir dinin de tek peygamberidir.² Dini ilimlerin temel sorunlarından biri ve belki de en önemlisi, "anlama" ile ilgili olanıdır. Bu sorun, dinî bir metin olan Kur'ân'ı anlamaya yönelik olduğunda, daha da önem arz eder. İşte bu yüzden, Müslümanlar sadece Kur'ân'ın anlaşılmasıyla ilgilenen bazı terimler ortaya koymuştur.³ Bu terimlerin anlam içeriği ve derinliğine göre tefsir, tevil ve meâl gibi isimlendirmeler bulunmaktadır. Buna göre meâlde bir anlama türünü ifade etmektedir.

¹ A'râf 7/158; Sebe' 34/28.

² Al-i İmrân 3/49; Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 2: 476-477.

³ Celal Kırca, *Bir Anlama Sorunu Olarak Kur'an Yorumlarında Rasyonalizasyon*, *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar*, 2010, 181-212.

Âyetlerde yer alan deyimlerin çevirisini Mehmet Akif Ersoy hedef dildeki karşılığı olabilecek deyimleri koymamış, deyimleri olduğu gibi çevirmiş bazen de ana metindeki deyim olduğu gibi çevirmiş, hedef dildeki bazı açıklayıcı kelimeleri de kullanarak çevirisini tamamlamıştır. Kanaatimizce bunun nedeni, ana metindeki deyimlerin tam karşılığının hedef dilde olmaması, olsa bile anlamı karşılayacak bir yapıya sahip olmaması ya da bu işe Akif'in yoğunlaşmamasıdır.

Âkif, anlamı daha etkili ortaya koymada önemli olan tekid edatlarının manasını âyetin bağlamı ve pasaj bütünlüğü ilkesine göre ya-
lın olarak, vurgulu bir şekilde tercüme etmiştir. Yaşadığı dönemde sade bir dil benimsemesi ve anlam merkezli bir çeviriyi öne çıkar-
ması ve salt edebî bir amacı hedeflememesi Akif'in özgün tarafını ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla Âkif'in bu yönü günümüzde Kur'an Meâl'i çalışması yapacaklara iyi bir model oluşturacaktır.

Kaynakça

- Aksan, Doğan. *Anlambilim Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2017.
- Aksan, Doğan. *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995.
- Akşit, Göktürk. *Çeviri Dillerin Dili*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1994.
- Albayrak, Hâlis. *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine (Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri)*, İstanbul: Şule Yayınları, 1996.
- Albayrak, İsmail. *Klasik Modernizmde Kur'an'a Yaklaşımlar*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.
- Ateş, Avnullah Enes. "Tekitli Cümlelerin Çevirisi Bakımından Akif'in Meâli", *Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2020, 1/4, (2020): 161-177.
- Ayan, Ekrem. Mehmet Akif Ersoy Hayatı, http://www.mehmetakifersoy.com/makale_detay.php?makaleid=134, Er. Tar.01.02.2014.
- Aydar, Hidayet. *Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*, İstanbul: Kur'an Okulu Yayıncılık, 1996.
- Bedir, Murteza Mehmet Akif Mealindeki Alternatif Mealler Meselesi ve Tefsir Geleneği, Direnen Meal Akif Meali Uluslararası Sempozyum, 2016, 181-196.
- Begavî, Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mesud. *Meâlimü't-tenzil fi tefsîri'l-Kur'an* thk.: Muhammed Abdullah-Osman Cuma Damiri-Süleyman Müslim, yy.: Darü Tayyibe, 1997.

- Belhî, Mukatil b. Süleyman *Tefsirü Mukatil b. Süleyman*, thk. Abdullah Mahmud Şahhâne Beyrut, Dârü ihyâi't-türa,1423.
- Biçer, İsmail Alperen. "Bir Dava Ve Mücadele Adamı Olarak Mehmet Âkif Ersoy'un Tefsir Yazıları Ve Vaazlarının Dili Ve Üslûbu", I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu "Din, Dil Ve İletişim", (2019): 262.
- Bilgin, Abdulcelil. *Kuran Meallerindeki Anlatım Bozuklukları*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları,2012), 31.
- Bilgin, Abdulcelil. *Kur'ân'daki Deyimler ve Zemaşşeri'nin Keşşafı*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008, 65.
- Bozgöz, Faruk. *Kur'an-ı Kerim ve Mecaz Kavramı*, (Basılmamış Doktora Tezi), Konya, 2000.
- Cary, Edmond. *Çeviri Nasıl Yapılmalı?*, çev: Mete Çamdereli, İstanbul: 1996.
- Cemal, Mithat. *Mehmet Akif*, Ankara: 1990.
- Cirhinlioğlu, Zafer. "Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinde Sosyolojik Temalar", *Anemon Muş Alparlan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7(1), (2019): 99-109.
- Çantay Hasan Basri. *Âkifnâme*, Haz. Hasan Karayığit-Mustafa Özçelik, Erguvan, İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2008.
- Develi Hayati-Isparta, Ahmet. "Âkif'in Meâli'nde Deyimler ve Gündelik Dilin Örnekleri", *Direnen Meal Akif Meali Uluslararası Sempozyum*, 2016, 113-120.
- Duman, Musa. "Mehmet Akif'in Mealinin Dil ve Üslup Özellikleri", *Direnen Meal Akif Meali Uluslararası Sempozyum*, 2016, 199-204.
- Durmuş, Zülfikar. "Dilbilim Açısından Meallere Eleştirel Bir Yaklaşım", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 1/10, (2010): 7-37.
- Durmuş İsmail. "Müşakale", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), 32: 154-155.
- Durmuş, İsmail. "Tekid", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 211, 40: 365-368;
- Durmuş, İsmail. "Üslûp" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 42: 387.
- Durmuş, Zülfikar. *Kur'ân'ın Türkçe Tercümeleleri*, İstanbul: Ragbet Yayınları, 2007.
- Düzdağ, M. Ertuğrul. *Mehmet Akif Ersoy*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2013.
- Edip, Eşref. *Mehmet Âkif Hayatı, Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, (İstanbul: Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, 1939.
- Ekiz, Osman Nuri. *Mehmet Akif Ersoy*, İstanbul: Toker Yayınları, 1985.
- Ekrem, Recâizâde Mahmud *Ta'lim-i Edebiyat*, Haz. M. Kacıroğlu, Sivas: 2011.
- Eliaçık, R. İhsan. *Mehmet Akif Ersoy*, İstanbul: İlke Yayıncılık, 2004.

- Ensari, Ebu Muhammed Abdullah Cemaluddin b. Hişam. *Şerhu Kâtru'n-Nedâ ve belli'saada ve meah*, Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2008.
- Ersoy, Mehmed Âkif. *Kur'ân Meâli*, Yay. Haz. Recep Şentürk, Asım Cüneyd Köksal, (İstanbul: Mahya Yayıncılık, 2012).
- Ersoy, Mehmed Âkif. *Kur'ân Meâli*, Yay. Haz. Recep Şentürk, Asım Cüneyd Köksal, İstanbul: Mahya Yayıncılık, 2012.
- Ersoy, Mehmet Akif. *Düzyazılar, Makaleler, Tefsirler, Vaazlar*, Haz. A. Vahap Akbaş, İstanbul: Beyan Yayınları 2010.
- Erten, Mevlüt. "Kur'an'da Hakikat ve Mecazın Tespitinde Bağlamın Önemi", *İslâmî İlimler Dergisi*, 8, (2013):176.
- Esmer, Râcî. *el-Mücemül'müfassal fi ilmi's-sarf*, Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1997.
- Fani, Eyyüp Sabri. "Kur'ân-ı Kerim'de Geçen İsm-i Tafdil Kalıpları", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20/1, (2018): 341-355.
- Ferâhîdî, Ebû Abdîrrahmân el-Halil b. Ahmed b. Amr b. Temim. *Kitabü'l-Ayn*, Dârü mektebetü'l-hilal.
- Gazâlî, Ebu Hamid Muhammed. *el-Mustasfa fi ilmi'l-Uşûl*, (Mısır:1322.
- Gezer, Süleyman "İnşâ-Haber Bağlamında Kur'an Dilinin Yapısı" , *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/6, (2007):135-153.
- Güneş, S. "Yabancı Dil Öğretiminde Deyim Öğretimi: Yöntemler, Teknikler ve Uygulamalar", *İstanbul Üniversitesi Dergisi*, 2 (2), 59-78
- Hacibekiroğlu, Abdullah. Arap Dilinde Edatların Metinde Kurduğu Anlamsal İlişkiler, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara, 2015.
- İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem b. Ali b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, *Lisânü'l-Arab*, yy.: Dârü'l-meârif, 1955.
- İmer, Kamile. *Dil ve Toplum*, Ankara: Gündoğan Yayıncılık, 1990.
- İnan, Abdülkadir. Makaleler ve İncelemeler II, Haz.: M. Yaşar İnan, Ankara: 1991.
- İsfehânî, Ebü'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed. Râgıb *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân*, Beyrut: Dârü'l-marife, 2005.
- Kahraman, Âlim "Üslûp" *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: Diyanet İslam Ansiklopedisi, 2012), 42: 387.
- Kaplan, Mehmet. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar-I*, İstanbul:1992.
- Karaman, Hayrettin, Çağrı, Mustafa, Dönmez, İbrahim Kafi, Gümüş, Sadrettin. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Karaşin, Hasene. "Bağlaç Görevinde Kullanılan "Ya"nın Anlamsal İşlevleri", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/14, (2008/1):216.

- Kırca, Celal. "Bir Anlama Sorunu Olarak Kur'an Yorumlarında Rasyonalizasyon", *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar*, (2010):181-212.
- Koçyiğit, Hikmet "Günümüz Türkçe Kur'an Meâlleri Üzerine Bir Tasnif Denemesi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (Dârü'l-fünûn İlahiyat)*, 37, (2017): 79-121.
- Korkmaz, Zeynep. Türk Dili Üzerine Araştırmalar-II, Ankara: 1995.
- Kuntay, Mithat Cemal. *Mehmet Akif Ersoy: Hayatı, Seciyesi, Sanatı*, Ankara: Türkiye İş Bankası, 1990.
- Kuntay, Mithat Cemal. Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. *el-Câmi li-ahkâmî'l-Kur'ân*, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2006.
- Malik, Cemaeddin b. *Teshilü'l-fevaid ve tekmilü'l-makasid*, thk.: Muhammed Kamil Berakat, Lübnan: Dârü'l-kitabî'l-Arabi, 1967.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkandî. *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, Çev. Bekir Topaloğlu, Kemal Sandıkçı Editör: Yusuf Şevki Yavuz, İstanbul: 2015.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed. *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, thk. Mecdi Basellüm, Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 2005.
- Mertoğlu, Mehmet Suat. "Üslûbü'l-Kur'ân" *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, 42: 383.
- Özcan, Hatice Kübra. İsm-i Tafdil Kalıplarının Kur'an-ı Kerim'de Kullanımı, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, 13, 21, 40;
- Özcan, Muhammed. Kur'ân-ı Kerîm'deki Bazı Deyimlerin Çeviri Stratejileri Açısından Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi Ana Bilim Dalı Arap Dili Eğitimi Bilim Dalı, Ankara, 2013.
- Özdoğan, M. Akif. "Arap Dilinde Muhatabı İkna Etme Açısından Haberi Cümlede Tekid Edatlarının Rolü", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/9, (2011): 1-32
- Özgel, İshak. "Yorum ve Anlam Farklılığı Ayırımında Tarihsel Anlamın Kur'an Çevirisindeki Yeri", *Kur'an Mealleri Sempozyumu -Eleştiriler ve Öneriler-* (24-26 Nisan 2003, İzmir), I, (2007):131-146.
- Öztürk, Mustafa. Türkçedeki Telif/Tercüme Meallerin Tanıtılması, Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru Tefsir ve Toplum -Tefsir ve Toplum-, 03-04 Aralık 2010, 2011, (2011): 149-201.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'an-ı Kerim Meali - Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri-* İstanbul: Düşün Yayıncılık,2011.

- Savran, Hülya “Türk Dilinde “+Dır” Bildirme Eki Ve “+Dır” Bildirme Ekiyle Yapılan Belirsizlik Kelimeleri”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*,14/9, (2008/1):170.
- Sekkâkî, Muhammed b. Ali. *Miftâhu'l-ulûm*, Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1987.
- Subul, Serpil. *Hayatı, Sanatı, Eserleriyle Mehmet Akif Ersoy*, Isparta: Türk Köyü Yayınları, 1961.
- Sülün, Murat. “Kur’an Tercüme Teknikleri Açısından Akif’in Kur’ân Meâli [İlk 9 Sure]”, *Direnen Meal Akif Meali Uluslararası Sempozyum*, (2016):163-17.
- Şaşa, Mehmet. “Mehmet Akif’in Perspektifinden Müslümanların Geri Kalmasının Dinî Sebepleri”, *Diyanet İlmi Dergi*, 1/44, (2018):113-137.
- Şehsuvaroğlu, Lütfü. *Mehmet Akif Ersoy*, Ankara: Alternatif Yayınları, 2002.
- Şengüler, İ. Hakkı. *Mehmet Akif Külliyyatı*, Hazırlayan: İstanbul: 2000.
- Tansel, Fevziye Abdullah. *Mehmet Âkif: Hayatı ve Eserleri*, Mehmet Âkif Ersoy, İstanbul: Fikir ve Sanat Vakfı Yayınları, 1991.
- Topaloğlu, Yüksel. “Türk Edebiyatı Tarihlerinde Mehmet Akif Algısı”, *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 4/19 (Ocak 2013): 80.
- Topçu, Nurettin. *Mehmet Akif*, İstanbul: 2011.
- 384 Uçman, Abdullah. “Vâiz Mehmed Âkif”, Vefatının 75. Yılında Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı (12-13 Mart 2011 İstanbul), Haz. Vahdettin Işık (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları): 532-533.
- Uluçay, Mustafa. “Akif’in Kur’an Meali’nde Dil ve Üslûp Özellikleri”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi)*, 1/50, (2014):121-135.
- Uluçay, Mustafa. *Mehmet Akif Ersoy’un Eserleri Üzerinde Dil Ve Üslûp İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Doktora, İstanbul, 2014.
- Ünsal, Hadiye. *Erken Dönem Mekkî Sûrelerin Tahlili* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Yetiş, Kâzım. *Mehmet Âkif’in Sanat, Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler*, Ankara. 1992.
- Yıldız, Abdullah. *Kur’an’ın Hayata Müdahalesi*, İstanbul: Umran Yayınları, 2004.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kasım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşaf an hakaik gavâmidî't-tenzil*, Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-Arabi,1407.
- Zerkeşi, Bedrüddin Muhammed b. Abdullah. *el-Burhân fi ulûmî'l-Kur’ân*, (Beyrut: Dârü'l-fikir, 2001.

محمد عاكف أرصوي نظرتة إلى القرآن ومنهجه في التفسير

Mesut Cevher*

ملخص

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله ، وبعد،

فإن محمد عاكف أرصوي علم من أعلام الأدب في تركيا والعالم الإسلامي، وهو أحد المفكرين النادرين الذين يحاول كل تيار نسبته إليه، فلم يكن شاعرا فقط، بل كان مفسرا له منهج في تفسير القرآن الكريم، يمكن وصفه بالمنهج الإصلاحية الذي ينزل بالوحي إلى واقع الناس، فيضمض به الجروح، ويعالج به الأمراض. وقد جمع في تفسيره بين التفسير بالرواية والتفسير بالرأي المحمود، فهو لا يكتفي بالنقل، بل يضيف إضافة العلماء، ويتجنب شطحات الجهلاء.

وقد نقل عن محمد عاكف أرصوي كثير من الباحثين المتأخرين ، فكان ولا يزال أثره في التفسير بارزا يستحق معاودة البحث، لأنه لم ينل ما يستحق من الدراسة كما نالها غيره من المجددين.

ومن هنا تأتي أهمية تناول مكانة محمد عاكف أرصوي ومنهجه في التفسير، لبيان القيمة العلمية لتفسيره، والوقوف على أهم ما تميزت به مدرسة عصره من خلاله، وهو ما ستسعى الدراسة لتحقيقه.

* Dr. Öğr. Üyesi Mesut CEVHER, Temel İslam Bilimleri Bölümü- İslami İlimler Fakültesi, Kırıkkale Üniversitesi – Kırıkkale-Türkiye. orcid. 0000-0002-6050-0029

Mehmet Âkif Ersoy'un Tefsir Metodu ve Kur'an'a Yaklaşımı

Özet

Mehmet Âkif Ersoy, Türkiye'nin ve İslam dünyasının en ünlü edebiyatçılarından biridir. O hemen bütün akımların kendine mal etmeye çalıştığı nadir düşünürlerden biridir. Âkif, sadece bir şair ve edebiyatçı değil, aynı zamanda kendine özgü bir tefsir metodu da olan bir müfessirdir. O'nun yöntemi; insanların hayatını vahiy ile iyileştirmeye çalışan ıslahçı bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Tefsirinde rivayetin yanında dirayeti de kullanır. Vahiy yaşam alanına yaklaştırıp Müslüman Milletin yaralarını sararak, onları tedavi etmeyi ister. Çalışmalarında rivayetlere atıflarda bulunan Akif; bununla da yetinmeyip farklı âlimlerin konuya ilişkin yorumlarını da rivayetlere ek olarak ortaya koyar.

Günümüzde Tefsir'e ilişkin araştırmalar yapan birçok âlim; Âkif'in görüşüne bigâne kalamamış, çalışmalarında onu zikretmeden geçememiştir. Tüm bu nedenlerle O yeniden araştırılmayı hak etmektedir. Zira onun tefsire ilişkin görüşlerinin yeteri kadar bilinmediğini ve diğer yenilikçilere nazaran onun daha az araştırıldığını düşünüyoruz.

Bu çalışmada Mehmet Âkif Ersoy'un Tefsir metodu ve Kur'an'a yaklaşımı ele alınacaktır. Yorumunun bilimsel değeri ortaya koymaya çalışılacak, böylece de temsil ettiği ekolün önemli özellikleri tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Âkif, Kur'an Şairi, Kur'an'a Dönüş, Safahat.

ترجمته :

يكتب اسمه بالتركية: (Mehmet Âkif Ersoy)، ولد في إسطنبول سنة 1290 هـ الموافق 1873م، ينحدر من أب تركي يسمى محمد طاهر وأم بخارية تدعى أمينة هانم، وقد تعلم العربية على يد والده الذي كان مدرساً في مدرسة الفاتح، كما درس الابتدائية والمتوسطة، ثم لما مات والده درس في مدرسة البيطرة، وتخرج فيها سنة 1893 ليعمل مفتشاً في وزارة الزراعة، يعرف بكونه أديبا واعظا شاعرا، ولكنه لم ينس أن يغترف من مصادر الإسلام فحفظ القرآن وهو ما زال بعد في التاسعة من عمره، على يد إمام جامع الفاتح، ودرس الحديث، واللغة العربية (DüZDAG, s. 433)، مما أتاح له منذ الصغر التعرف على علوم القرآن الكريم ولغته، وهو ما رشحه ليتولى مهمة ترجمة معاني القرآن الكريم، كما درس أيضاً الفارسية

قائمة المصادر والمراجع:

Kaynakça

- Abdülkadiroğlu, A.-A. N. (1987). *Sebilü'r-Reşad iMehmet Akif Ersoy'un çıkan makaleleri*. Ankara: kültür ve türizim Bakanlığı.
- BACANLI, H. (2018). BİRİNCİ TBMM'DE BURDUR MİLLETVEKİLİ MEHMET AKİF (ERSOY) VE FAALİYETLERİ. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1-54.
- ÇİFTÇİ, N. (2021). MEHMET ÂKİF ERSOY VE KUR'ÂN'A DÖNÜŞ PROJESİ. *NEW ERA INTERNATIONAL JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY SOCIAL RESEARCHES*(8), 60-68.
- DÜZDAG, M. Ü. (tarih yok). türkiye diyanet vakfı islam ansiklopedisi. *MEHMED AKİF ERSOY*, 28, 432- 439. türkiye diyanet vakfı.
- Hıdır, Ö. (2016). Mehmet Akif Ersoy'unDiğer Din ve Kültürlere Yönelik Baz1 Ayetlere Dair Meai-Yorum Tekniği. *Direnen Meal: Akif Meali* (s. 259-269). İstanbul.: Mahya Yayıncılık.
- Husseiny, Y. D. (2019). Mehmet Âkif Ersoy Hakkındaki Arapça Bibliyografya Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 21-33.
- KARAKOÇ, S. (1987). *Mehmet Akif* (6 b.). İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, S. E. (2015). *DİRİLİŞ NESLİNİN ÂMENTÜSÜ*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KIR, I. (1990). MEHMET AKİF ERSOY'A GÖRE, İDEAL GENÇLİK. *FIRA T ÜNİVERSİTESİ*, 4(2), 159-172.
- Şen, E. (2015 Güz). Âkif Literatürüne Yeni Bir Katkı: Mehmet Âkif Ersoy'un Kur'ân Anlayışına Dair Yapılan Çalışmalar Üzerine Bibliyografik Bir Deneme. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*(6), 211-221.
- TURGAY, N. (2010). Mehmet Akif Ersoy ve Kur'ân'ın. *Journal of Islamic 120 Research*, 21(2), 119-126.
- TÜTÜN, S. (tarih yok). MEHMET AKİF ERSOY'UN VAAZ VE İRŞAD FAALİYETLERİNDE KUR' AN TEFSİRİNİN YERİ. *Diyanet İlimi Dergi*, 47(4), 57-68.

MEHMET AKİF'İN KUR'AN YORUMUNA BİR KATKI -NASRULLAH KÜRSÜSÜNDEKİ VAAZINDA ATIF YAPTIĞI AYETLER-

—| Burhan Baltacı*

Giriş

Mehmet Âkif'in Milli Mücadele'de halkı birliğe davet ve direnmeye teşvik maksadıyla yaptığı vaaz ve konuşmaları, I. Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti'nin aleyhinde neticelenmesi ile başlatılan Millî Mücadele hareketine fiilen katılma kararı aldığı Balıkesir'de 1920 Şubat ayında Zağanos Paşa Camii'nde başlamıştır. Balıkesir'den İstanbul'a dönen Akif işgal altında İstanbul'da faydalı olamayacağına kanaat getirerek 24 Nisan 1920'de Ankara'ya geçmiştir. Bu şehirdeki ilk vaazını Hacı Bayram Camii'nde gerçekleştirdi ki bu vaazı Dârü'l-hikmeti'l-İslâmiyye'deki görevinden azledilmesine sebep olmuştur. Sonrasında bu vaazlarını Eskişehir, Burdur, Sandıklı, Dinar, Afyon, Antalya, Konya gibi şehirlerde sürdürmüştür. Diğer bazı mebuslarla beraber cephelerde askerlere hitaben Millî Mücadele'yi teşvik eden konuşma ve vaazlar da gerçekleştirmiştir. Bunların en önemlisi meclis kararıyla gittiği Kastamonu'da Nasrullah Camii'ndeki ünlü vaazıdır.¹

1. Nasrullah Camii ve Külliyesi

Nasrullah Camii ve Külliyesi, Kastamonu'da XVI. yüzyılın başında inşa edilen caminin etrafında zamanla oluşmuş külliyesidir. Bu

* Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, e-posta: baltaci@kastamonu.edu.tr

¹ M. Orhan Okay, M. Ertuğrul Düzdağ, "Mehmed Âkif Ersoy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 01 Kasım 2021).

Ayetleri birlikte değerlendirmesinden hareketle ayetlerin anlam alanına dair derin bir birikimi olduğu gözlenmektedir.

Ayetlerin nüzul sebebi ve nüzul ortamında nasıl anlaşıldığına dair birikimi de mevcuttur. el-Haşr 59/14. ayeti Müslümanlar hakkında yorumlarken ayetin “münafıklar” hakkında nazil olduğunu bildiği anlaşılmaktadır. Müslümanların münafıklarda bulunan ve ayette eleştirilen özellikleri taşınaması gerektiğini ifade etmektedir.

Vaazında tefsirini yaptığı ayetlerde Akif'in yorumları tefsir tarihi literatüründeki “ictimai tefsir ekolüne”⁴³ daha yakındır. Kısaca ifade etmek gerekirse bu tefsir çeşidinde müfessir, içinde yaşadığı çağın sorunlarını ayetlerden edindiği birikimle çözmeyi hedefler, bu hedef doğrultusunda ayetlere yorumlar getirir.

Ayetler nüzul döneminde çeşitli sebepler ve farklı kimseler hakkında nazil olmasına rağmen Mehmet Akif ayetleri kendi yaşadığı dönem ve içinde bulunulan sorunlarının çözümünde izlenecek yolun tespiti için tefsir etmektedir. Bu sebeple çalışmamızda Akif'in yaptığı tefsir hakkında “yorum” kelimesini özellikle kullanmayı tercih ettik. Onun ifadeleri “ictimai tefsir” olarak anılan “ictimai yorumlardır”. Bu yorumları yaparken ayetlerin nüzul döneminde anlaşılan “anlamlarından” uzaklaşmamaya özen göstermektedir.

Kaynakça

- Albayrak, Halis. *Kur'ân'ın Bütünlüğü Üzerine -Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri-*. İstanbul: Şûle Yayınları, 1992.
- Baltacı, Burhan. “Kur'ân'ı Anlama ve Yorumlama Metodolojisine Yeni Bir Yaklaşım Denemesi -Açı Teorisi Örneği-”. *İslam ve Yorum: Temel Tartışmalar, İmkânlar ve Sorunlar*. haz. Fikret Karaman. 2/53-58. Malatya: Malatya İlahiyat Vakfı, 2017.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Tarihi*. İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015.
- Düzdağ, Ertuğrul (ed.), *Sebülürreşâd*. 23 cilt. İstanbul: Bağcılar Belediyesi, 2020.
- Efe, Adem. “Sebülürreşâd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 01 Kasım 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sebilurresad>

⁴³ Muhsin Demirci, *Tefsir Tarihi*, (İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015), 238 vd.

- Eski, Mustafa. *Millî Mücadele'de Mehmet Âkif Kastamonu'da*. Ankara: Önder Matbaacılık, 4. Basım, 2012.
- Karakaya, Enis. "Nasrullah Camii ve Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 01 Kasım 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nasrullah-camii-ve-kulliyesi>
- Karaman, Hayreddin vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. 5 cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2008.
- Kur'an Yolu. Erişim 05 Kasım 2021. <https://kuran.diyaret.gov.tr/>
- Okay, M. Orhan. M. Ertuğrul Düzdağ. "Mehmed Âkif Ersoy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 01 Kasım 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy>
- Sezer, Serap. *Kur'an Bütünlüğü Bağlamında Maide Suresi 54. Ayet ile Fetih Suresi 29. Ayetin Muhteva İlişkisi*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

MEHMET ÂKİF'İN ŞİİRLERİNDE KUR'AN KISSALARI TEDÂİLERİ

Emel Nalçacıgil Çopur*

Özet

Klasik Türk edebiyatında Kur'an kıssaları çok büyük öneme haizdir. Öncelikle beslenen ana kaynak olan Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in hadisleri şüphesiz doğru bilgi vermesinin yanında Kur'an kıssalarının edebî üslubu pek çok şaire ilham kaynağı olmuştur. Dolayısıyla şiir dilinde; teşbih, teşbih sanatının alt tipi kabul edilen istiâre, telmih, iktibas gibi edebî sanatların kullanımı okuyucuda coşkuya sebep olurken verilmek istenen mesajlar Kur'an ayetlerinden alıntıldığı, onları çağrışım yaptığı için daha etkili şekilde verilmiştir. Aynı zamanda Kur'an beyanları bu edebiyatta manzum hikâyeleri anlatmada mesnevi adıyla farklı bir nazım şeklinin doğmasını da sağlamıştır.

Türk edebiyatı tarihinde Tanzimat'ın ilanından sonra klasik edebiyat devri tamamlanmış olmasına rağmen yine bu alana özgü manzumeler kaleme alınmıştır. İslâmî akımın en önde gelen temsilcisi Mehmet Âkif klasik Türk edebiyatının beslendiği temel kaynaklar olan Kur'an ve hadislerden ilhamını alarak, asrın anlayacağı şekilde dini açıklayıcı manzumeler yazan, milletin kalbinde ölmez yer edinen mümtaz bir kişiliktir. Hatta Mehmet Âkif şiirlerinde Kur'an kıssalarını başarıyla tedâî eden tek isimdir diyebiliriz. Nitekim Türk

* Dr. Öğr. Üyesi Emel NALÇACIGİL ÇOPUR, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü KONYAALTI/ANTALYA, emelcopur@akdeniz.edu.tr.

edebiyatında İstiklâl Marşı şairi aynı zamanda Türk Kurtuluş Savaşı'nın manevî lideri Mehmet Âkif kadar İslâmî doğrultuda etkileyici, mesnevi nazım şekline benzer uzun ve dönemin tüm sosyal yapısını ifade eden manzumeler yazan başka bir şair yoktur. Bu sebeple çalışmada Mehmet Âkif'in şiirlerinde Kur'an kıssalarını tedâî eden unsurlar incelenmiştir. Çalışmada Safahât titizlikle tedkîk edilerek Kur'an kıssalarına tedâîde bulunan tüm mısralar/bölümler belirlenmiştir. İnceleme neticesinde Safahât'ta Hz. Musa'nın Tur Dağı'nda Yüce Allah'ı görme isteği, Firavun'un Kızıldeniz'de boğulması, Hz. Yusûf'un Mısır'da baş gösteren kuraklığa çözüm önerisi, Hz. İsa'nın çölde havarilerine Cenab-ı Hak'tan yemek gönderme talebi, benzeri görülmemiş şehir İrem gibi pek çok Kur'an kıssalarını anımsatan mısraların geçtiği tespit edilmiştir. İncelemeye alınan Kur'an kıssalarının geçtiği şiirler Kur'an surelerinin sırası izlenerek daha önce yapılan çalışmalar ışığında yorumlanmıştır. Yazının sonunda *Safahât*'ta yer alan Kur'an kıssalarının kullanım sıklığı tablo halinde verilmiştir. Çalışma ile Mehmet Âkif'in şiirlerine daha derinden nüfus edilmesi, dönemsel özelliklere vakıf olunması, Türk Kurtuluş Savaşı mücadelesi ve klasik Türk edebiyatı çalışmalarına farklı bir bakış getirilmesi ümit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, Mehmet Âkif, Safahât, Kur'an kıssaları.

The Qur'anic Stories and Reminiscences in Mehmet Âkif's Poems

Abstract

The Qur'anic stories are of great importance in classical Turkish literature. The Qur'an and the hadiths of the Prophet Mohammad undoubtedly provide accurate information, and the literary style of the Qur'anic stories has inspired many poets. Therefore, the use of literary arts, such as simile, metaphors, reference, and quotation, causes enthusiasm in readers, while the intended messages are presented more effectively since being quoted from and reminiscing the verses of the Qur'an. At the same time, the verses of the Qur'an have led to the emergence of a different form of poetry, called Masnavi, in telling stories.

Although classical literature ended following the Imperial Edict of Gulhane, poems specific to this period were rewrit-

ten. Mehmet Âkif, the foremost representative of the Islamic movement, is a distinguished poet who was inspired by the Qur'an and hadiths, wrote religious, explanatory, and simplified poems, and took an eternal place within his nation. In fact, we can assert that Mehmet Âkif is the only one who successfully reminisces the Qur'anic stories in his poems. There is no other poet in Turkish literature that wrote poems as impressive religiously, styled in Masnavi, and expressing the entire social structure of the period as Âkif, the spiritual leader of the Turkish War of Independence. Hence, we investigated the elements reminiscing the Qur'anic stories in Âkif's poems. In the study, we meticulously reviewed the Safahat and identified all the verses/chapters reminiscing the Qur'anic anecdotes. Overall, we determined many verses reminiscent of many Qur'anic stories like Moses' desire to see Almighty God on Mount Tur, Pharaoh's drowning in the Red Sea, Joseph's proposal for a solution to the drought in Egypt, the request of Jesus from God to send food to his followers in the desert, and the unprecedented city of İrem. We interpreted the poems reminiscing the Qur'anic stories in the light of previous studies by following the order of the Surahs. At the end of the study, we presented the frequency of the Qur'anic stories in Safahât in a table. To sum, we hope that the study may become a guide in Âkif's poems, reveal the conditions of the period, and present a different perspective to the Turkish War of Independence the studies of classical Turkish literature.

Key Words: Classical Turkish literature, Mehmet Âkif, Safahât, Qur'anic stories.

Giriş

Klasik Türk edebiyatında daha genel manada edebiyatın oluşumunda İlâhî kitaplar, ekmel dinin kitabı Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber'in hadisleri çok büyük bir öneme sahiptir. Nitekim yer yüzünde insanlık tarihinin başlangıcına kadar inildiğinde kitap verilen tüm semavi dinler, özlerini aynı İlâhî kaynaktan almışlardır (Bakara, 2/213). Bu gerçek ile bakıldığında araştırmalar, Kur'ân-ı Kerîm'de de beyan edildiği üzere (Bakara, 2/282) yazma sistemlerinin ilk olarak idarî ve ticarî tutanakları tutmak amacıyla başladığını göstermektedir. Ayrıca erken dönem yazılı metinlerin hemen hemen hepsinin dinsel içerikli olması özellikle İncil ve Kur'an'ın tarihî öyküleri bildirmesi; yüzyıllar boyu yazma sanatını etkilemiş-

zeli olarak bildirilen Yûsuf kıssasında dünyayı kasıp kavuran kıtlık ile Yüce Allah'tan ümit kesilmemesini öğütleyen ayetlere gönderme yapılan mısralar da çalışmada gözlemlenen verilerdendir. Sarsılmaz iman kuvvetiyle milletine örnek olan Mehmet Âkif', savaşta da her işin Allah'ın kudretiyle olduğunu bildiren Enfâl suresi 17. ayetine şiirlerinde göndermede bulunmuştur.

Yukarıdaki tespitlerden hareketle Mehmet Âkif'in şiirlerinde altı Kur'ân kıssasının tedâi edildiği gözlemlenmiştir. Bu altı kıssa, tablodan da anlaşılacağı üzere on üç ayette beyan edilmektedir. Özellikle Allah'tan hiçbir zaman ümit kesilmemesinin gerektiğini bildiren Yûsuf suresinin 87. ayeti ile Hz. Musa'nın denizi yarma mucizelerinin beyan edildiği Şu'arâ sureleri, Mehmet Âkif'in manzumelerinde en çok zikredilen husustur. Bunu Hz. İsa'nın vahada Allah'tan yemek gönderme duasını içeren Mâ'ide suresi ile helâk edilen şehirlerin durumlarını bildiren Kamer suresi izlemektedir.

Yedi ciltten mürekkebe *Safahât*'ta gönderme yapılan altı kıssa; Âsım, Hakkın Sesleri, Vâiz Kürsüde, Dirvâs, Necid Çölllerinden Medîne'ye, Hatıralar, Ezanlar, İki Arkadaş Fatih Yolunda ve Ressam Haklı başlıklı manzumelerdir. Bu durum bizlere Mehmet Âkif'in karşılıklı konuşmalardan oluşan şiirlerinde dahi Kur'ân'ın izi olduğunu gösteren delildir.

Aldığı Kur'ân eğitimini hayatına yansıtan vatan şairi Mehmet Âkif, ayetlerden ilhamla yerle bir olan şehirlerin fotoğraflarını kelimeleleriyle ifade etmiştir. Böylece adeta gençliğe inançtan yoksun olunmaması gerektiğini telkin eder. İnançlı toplumun da hiçbir zaman ümitsizliğe düşmemesi gerektiğini öğütler.

Küçük yaşlarda aldığı Kur'ân eğitimini hayatına yansıtan, örnek duruş sergileyen Mehmet Âkif, Türk milletinin kalbinde taht kurmuş bir mütefekkindir. Bunun yanında Türk edebiyatında edebî üslubu, söz sanatlarına hâkimiyeti ile manzum hikâyeciliğin tek örneği olmuş, eserlerinin müzikalite değeri yüksek üstün şairdir.

Kaynakça

- Akarsu, Kâmil, Yücel, Mustafa, *Safahât*, Berikan Yayınevi, Ankara 2010.
Aristoteles. *Poetika-Şiir Sanatı Üzerine*-. çev. Arı Çokona, Ömer Aygün, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 8. Baskı, 2020.

- Atkinson, Sam. *Edebiyat Kitabı*. çev. Tufan Göbekçin. İstanbul: Alfa Basım Yayın, 2015.
- Aydın, Hatice. *Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinde Edebî Sanatlar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- Cebeci, Osman. *Mehmet Akif Ersoy'un İslamcılıkla İlişkisi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Demirci, Mehmet. *Mehmet Âkif Ersoy'un Kur'an Tasavvuru*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Ece, Selami. "Modern Öyküleme Teorileri Açısından Mesnevi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 20 (2002), 99-105.
- Feyizli, Hasan Tahsin. *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. İstanbul: Server İletişim.
- Gökçek, Fazıl. *Bir Medeniyetin Şairi Mehmet Âkif*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2013.
- Gülşen, Celal. "Mehmet Akif Ersoy'un Eğitim Anlayışı", *New Era International Journal of Interdisciplinary Social Researches* 8/6 (Mayıs 2021), 21-34. <https://doi.org/10.51296>.
- İlter, Nihat. *Mehmet Âkif Ersoy'un İnanç Dünyası*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Karabulut, Mustafa, "Mehmet Âkif Ersoy Hayatı, Şahsiyeti ve İstiklal Marşı", *12 Mart İstiklal Marşı'nın Kabulünü ve Mehmet Akif Ersoy'u Anma Programı Bildiri Kitabı*, (bak. 2012), s. 1-10.
- Karabulut, Mustafa-Bulut, Esmâ. "Mehmet Âkif Ersoy ve İstiklâl Marşı", *Turkish Academic Studies* 2/2 (Aralık 2021), 138-142.
- Koç, Turan. *Varoluşun Tanıkları*. İstanbul: Hece Yayınları, 2013.
- Kuntay, Mithat Cemal. *Mehmet Âkif Ersoy Hayatı Seciyesi Sanatı*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2018.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli, çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 3. Basım, 2009.
- Levend, Ağâh Sırrı. *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: Enderun Yayınevi, 1984.
- Meral, Betül. *20. Yüzyılın Ürettiği İtikâdi Kelâmî Problemlere Mehmet Akif Ersoy'un Bakışı*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Macit, Muhsin –Soldan, Uğur. *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Ankara: Grafiker Yayıncılık, 2016.

- Nalçacıgil Çopur, Emel. "Divan Şiirinde Aslan Metaforu". *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 18/1 (Mart 2020), 285-302. <https://doi.org/705636>.
- Okay, M. Orhan.-Düzdağ, M. Ertuğrul. "Mehmet Âkif Ersoy". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/432-439. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Er- Râzî, Fahreddin. *Tefsîr-i Kebîr Mefâtîhu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım vd. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2008.
- Şahan, Ramazan. "İlhamını Kur'ân'dan Alan Şair Mehmed Âkif Ersoy", *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 11/2 (Ağustos 2019), 896-930.
- Şen, Ercan. "Âkif Literatürüne Yeni Bir Katkı: Mehmet Âkif Ersoy'un Kur'ân Anlayışına Dair Yapılan Çalışmalar Üzerine Bibliyografik Bir Deneme", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Dergisi* 6 (Eylül 2015), 211-221.
- Yeniterzi, Emine. "Ahmed-i Yesevî'den Öğütler" , *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 3 (Eylül 1997), 71-85.
- Yazıcı Aktaş, Fatma Sultan. *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserindeki Ahlâk Anlayışı İle İlgili Görüşleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

M. AKİF'İN ZİHİN DÜNYASINDA KURAN-SÜNNET İLİŞKİSİ

—| Ramazan Şahan*

Özet

Bazı dönemlerin kendine has bazı moda deyimleri olur. Son zamanlarda da “Bize Kur’ân yeter, onun dışında hiçbir kaynağa, bilgiye dolayısıyla hadîse/sünnete de gerek yoktur” gibi anlayışlar daha bir belirginlik kazanmaktadır. Bunu söylerken de pek çok kişi kendine ciddi bir dayanak bulmuşçasına Âkif’in şu mısralarını kullanmaktadır:

*“Doğrudan doğruya Kur’andan alıp ilhamı
Asrın idrakine söyletmeliyiz İslamı”*

Bir sözü bağlamından koparıldığı zaman hele ki o sözü söyleyenin gerçek yaşantısı, fikri, zikri ve amacı bilinmiyorsa ilgili söz tamamen okuyan ve yorumlayan kişinin zihnindeki kalıplara göre şekil alacaktır. Dolayısıyla Âkif’i tanımadan, onun hayatını ve eserlerini iyice incelemeyen bir iki mısrasına bakarak onun fikir dünyasını, duygu ve düşüncelerini anlamak kolay olmasa gerektir. Âkif’ten bize kalan en önemli eseri “Safahat” adlı şiir kitabıdır. “Sebîlü’rreşad” veya “Sırat-ı Mustakim” adlı dergisi ise büyük oranda Âkif’in zihin dünyasını ve düşünce kodlarını vermektedir. Bu tür eserleri ve Akif’in hayatını anlatan diğer neşriyat iyice okunmadan onun Kur’ân ve sünnete bakış açısı tam olarak kavranamaz.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati ABD Öğretim Üyesi, ramsahan@gmail.com; Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-7277-4795>.
GSM: 0505 468 93 68

Âkif Kur'ân-ı Kerîm'i önelemekle birlikte yeri geldikçe Kur'ân'ın açıklayıcısı olan hadislerden ve onun tebliğcisi Hz. Peygamberden de müstağni kalmaz. Zaten ayetleri serlevha yapıp şiirlerle açıkladığı gibi hadisleri de aynı şekilde serlevha yapıp yorumlar. Bazen de söz arasında yeri geldikçe bazı hadislere ve Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetine yer verir. Gerek "Necid Çöllerinden Medine'ye" gerekse "Bir Gece" adlı şiirleri ise onun hem Peygamber aşkını hem de ona karşı olan duygu ve düşüncelerini izah etmeye yeterlidir.

Âkif'in yazdıklarından, satır aralarından onun düşüncelerine dair bir kanaat elde edilebilse de o zaten Kur'ân, sünnet ve hadis konularında açıkça fikrini beyan ederek yoruma da mahal bırakmamıştır. İşte bu çalışmada Âkif'in Kur'ân-ı Kerîm'e olan hayranlığıyla birlikte onun Kur'ân-Sünnet ayrılmazlığını ifade eden fikirleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Safahat, Kur'ân, Sünnet, Hadis, İslamcılık.

15/11/2021

Giriş

Mehmed Akif deyince akla İslam ve Kur'ân gelir. Akif'in dünyasının merkezi Kur'andır. Bunu, kendisi açıkça belirtmiştir. Ona göre yapılacak iş: "Doğrudan doğruya Kur'andan alıp ilhamı / Asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı" şeklinde özetlenebilir. Çünkü, Kur'ân-ı Kerîm'in prensiplerini uygulayarak, mükemmel ve örnek bir millet olunacağını bu millet tarihinde tecrübe etmiştir.

İstiklal marşımızın şairi Mehmed Âkif Ersoy (1873-1936), yazdığı şiirleriyle Türkçe'nin zenginliği kadar dini ve milli meselelere de katkıları olmuş bir Kur'ân şairidir. Bundan dolayı 2011 yılı ülkemizde Mehmed Âkif Ersoy yılı kabul edildiği¹ gibi 2021 yılı da yine İstiklâl Marşı'nın kabulünün 100. yılı olması dolayısıyla Akif Yılı olarak kabul edilmiştir.

Âkif'in en önemli eseri olan "Safahat" çoğunlukla ayetleri, hadisleri, dini ve milli meseleleri konu edinmiştir. Şunu hemen söylemek gerekir ki Âkif, Kur'ân'dan aldığı ilhamla şiirler yazmakla beraber o günümüzde "Bize Kur'ân yeter" diyerek hadisi, sünneti dolay-

¹ aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-12228/mehmet-akif-ersoy-yili-etkinlikleri.html.

rin bir mütefekkir ve kalbi hak davasıyla çarpan duygulu bir şairdir. Onu tanımak ve anlamak için topyekûn eserlerini ve çilekeş hayatını enine boyuna incelemek gerekir. Bu çalışmada ise onun çok renkli hayatından sadece bir bölümü incelenmeye çalışılmıştır. Hiçbir konuda son sözün söylediği ve hiçbir çalışmanın hatasız olduğu iddia edilemez. Aynı şekilde Âkif'in de hatasız olduğunu iddia edemeyiz. Görülen eksik ve kusurlar varsa kul olmanın gereğidir. Bu konularda daha nice kalem erbabını nice çaba ve gayretler beklemektedir. Görülen hata ve yanlışların gerekçeli olarak tarafımıza bildirilmesini arzu eder, samimi uyarılar için şimdiden teşekkür ederiz.

Kaynakça

- aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-12228/mehmet-akif-ersoy-yili-etkinlikleri.html.
- Aydar, Hidayet. "Bir Kur'ân Müfessiri Olarak Mehmed Âkif", *Diyanet İlmi Dergi*, 32/4 (1996).
- Bilgiz, Musa, "M. Âkif'in Şiir ve Düz Yazılarında Kur'ân'dan Temalar", *EKEV Akademi Dergisi*, 15 (2003).
- Canan, İbrahim. *Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1995).
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usulü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2018).
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Tarihi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2012.
- Düzdağ, M. Ertuğrul. *Mehmed Âkif Hakkında Araştırmalar I*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2006.
- Düzdağ, M. Ertuğrul. *Mehmed Âkif Hakkında Araştırmalar II*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2006.
- Edib, Eşref, *Mehmed Âkif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*. Haz. Fahrettin Gün. İstanbul: Beyan Yayınları, 2011.
- Ersoy, Mehmed Âkif. *Safahat* nşr. Ertuğrul Düzdağ. İstanbul: İz Yayıncılık, 2009.
- Ersoy, Mehmed Âkif. *Tefsir Yazıları ve Vaazlar*, nşr. Ertuğrul Düzdağ. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Ersoy, Mehmet Akif. *Safahat*, Haz. Necmettin Türinay. İstiklal Marşı'nun 100. Yılında M. Akif Ersoy Şiir Külliyyatı Safahat. Ankara: TBMM, 2021.
- Gümüüş, Sadrettin. *Kur'an-Sünnet Bütünlüğü*. Kur'an ve Tefsir Araştırmaları I, İstanbul: Ensar Vakfı Yayınları, 2000.

- Güven, Şahin. "Kur'âniyyûn Ekolü -Temsilcileri, Tefsirleri ve Tefsirdeki Yöntemi". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (2001).
- Hakim en-Nisâbü'rî, Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyî' Muhammed. *el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn*. thk. Mustafa Abdülkadir Ata. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1411/1990.
- Hallâf, Abdülvehhab *İlmu Usûli'l-Fıkh*. thk. Muhammed Edib es-Salih, Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2011/1432.
- Kara, Necati. *Kur'an-Sünnet Bütünlüğü*. Erzurum: İhtar Yayıncılık, 1995.
- el-Munavi, Zeynuddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacilarifin b. Ali. *Feyzül-kadîr şerhi'l-câmi's-sağîr*. thk. Hamdî ed-Demirdaş Muhammed. Mekte: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1418/1998.
- el-Müttaki, Alî b. Hüsamiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân el-Hindi. *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*. neşr ve tashih: Bekri Hayyani, Saffet Sakka. Beyrut : Müessesetü'r-Risâle, 1985/1405.
- Nuaym b. Hammad, Ebû Abdullah Nuaym b. Hammad b. Muaviye. *Kitabü'l-Fiten*. thk. Semîr b. Emin ez-Züheyri. Kahire: Mektebetü't-Tevhid, 1991/1412.
- Öz, Asım. "Kur'an'ın İlhamı Asrın İdraki: Akif'in Eşikleri Aşan Kırılğan İslamcılığı." *Vefatının 75. Yılında Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyum Bildirileri 12-13 Mart 2011*.
- Öztürk, Mahmut. "Mehmet Akif'in "Kur'an'a Hitap" Şiiri", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24/41 (2019).
- Şen, Ercan. "Âkif Literatürüne Yeni Bir Katkı: Mehmet Âkif Ersoy'un Kur'ân Anlayışına Dair Yapılan Çalışmalar Üzerine Bibliyografik Bir Deneme". *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 6 (2015).
- Şen, Ercan. "İctimâî Tefsir Yaklaşımı Açısından Mehmet Âkif Ersoy'un Kur'ân Yorumu," *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi = Journal of the Near East University Islamic Research Center*. 1/2 (2015).
- Turgay, Nurettin. "Mehmed Akif Ersoy'un Şiirlerinde Kur'an Etkisi ve Din Yoluyla İrşad". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 1/2 (2012).
- Ünal, Mehmet. *Dinin Anlaşılmasında Kur'an Sünnet Bütünlüğüne Dair*, Prof. Dr. Fuat Sezgin'in Aziz Hatırasına II. Uluslararası Sosyal Bilimlerde Gelenek ve Bilgi Bütünlüğü Sempozyumu Bildiri Kitabı (2019).
- Zeydan, Abdülkerim. *el-Vecîz fi Usûli'l-Fıkh*. Bağdat: Mektebetü'l-Kuds, 1396/1976.
- ez-Zühaylî, Muhammed Mustafa. *el-Veciz fi Usuli'l-Fıkhil-İslâmî*. Dimaşk : Dârü'l-Hayr, 2006/1427.
- ez-Zurkânî, M. Abdülazîm. *Menâhilü'l-İrfân fi Ulûmi'l-Kur'an*. Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 1988.

MEHMET ÂKIF'IN ŞİİRLERİNDE HADİSLE İKTİBÂS

İbrahim Sağlam*

Özet

Şair ve edipler sözlerini güzelleştirilmek ve güçlü kılmak için Hz. Peygamber'in sözlerini şiirlerinde kullanmışlardır. Başta İstiklal Marşı olmak üzere Mehmet Âkif'in birçok şiiri halkın her kesimi tarafından ilgiyle takip edilmektedir. Safahat onun en ünlü eseridir. Yedi kitaptan oluşan Safahat'ın bazı bölümlerinde şiirler arasına serpiştirilmiş Hz. Peygamber'in hadisleri dikkat çekmektedir. Araştırmada; iktibâs sanatı farklı yönleriyle ele alınmış, Safahat adlı eserde kullanılan hadis ile iktibâs örneklerine yer verilmiştir. Diğer yandan iktibâs ile ilişkisi bulunan telmih ve tenasüp sanatlarına değinilmiş, alıntı yapılan hadislerin sıhhat durumu ile ilgili hadis otoritelerinin görüşleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmanın hedefi; Mehmet Âkif'in Safahat adlı eserindeki hadis ile iktibas örneklerine değinmek, edebiyat ile hadis ilminin verileri doğrultusunda tespit edilen iktibaslara dair mukayeseli bir analiz yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif, Safahat, İktibas, Hadis.

Iktibas With Hadith in Mehmet Akif's Poems

Abstract

Poets and writers used the words of the Prophet in their poems to beautify and strengthen their words. Many poems

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

of Mehmet Akif, especially the National Anthem, are followed with interest by all segments of the public. Safahat is his most famous work. In some parts of Safahat, which consists of seven books, the hadiths of the Prophet draw attention. In the research; The art of iktibas has been handled with its different aspects, the hadith and iktibas examples used in the work called Safahat are included. On the other hand, the arts of "telmih" and "tenasüp", which are related to iktibas, are mentioned, and the views of hadith authorities about the soundness of the hadiths quoted are tried to be revealed. The aim of the study; to mention the examples of Hadith and iktibas in Mehmet Akif's Safahat, and to make a comparative analysis of the iktibas determined in line with the data of literature and Hadith science.

Key Words: Mehmet Akif, Safahat, Iktibas, Hadith.

Giriş

İnsan tabiatı, hakikat ifade eden güzel ve duygulu sözler dinlemeye yatkındır. Sözü bu yönünü keşfeden eğitimci, edip, şair ve hikmet sahibi gibi çoğu kimse beyanı güçlü kılmak, kelama canlılık kazandırmak ve insanları hayra çağırarak gibi gayelerle hakikati en fasih ve belîğ yolla anlatan, hikmetli, duygulu ve kâfiyeli sözlerden istifade etmişlerdir.

Geçmişten günümüze ifadenin tesirini artıran ve sözü güzelleştiren edebî sanatlardan birisi de iktibâstır. Sözlükte "ateşten köz almak, ilim almak, faydalanmak" manasında kullanılan iktibâs; "Bilgi elde etmeye çalışmak, birinin ilminden istifade etmek" anlamında kullanılmaktadır.¹ Dini ilimler sahsında da delil kabul edilen ayet ve hadislerle çeşitli şekillerde iktibâslar yapılmıştır. İktibas yapılan haberler; dini disiplinlerin haberî bilgiye yaklaşımlarına bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Ancak bu farklılıkları, genel olarak ayırıştırıcı bir çözümlenme olarak değil, birbirini tamamlayan dini yaklaşımların farklı yönleri olarak kabul etmek gerekir.² Istilâhî olarak iktibâs;

¹ Ebû Abdurrahman Halil b. Ahmed. *Kitâbu'l-Ayn* (Bağdat: Mektebetü'l-Hilâl, 1980), 5/86; Ebû Nasr İsmail el-Cevherî, *es-Sihâh* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1979), 3/960; Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.), 6/167.

² Harun, Çağlayan, "Sosyo-Kültürel Açından Kelâm ve Hadis İlimlerinde Epistemoloji", *Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2016), 88, 89.

Şairlerin, iktibâsları esnasında sanatsal kaygılardan dolayı hadis metni üzerinde bazı tasarruflar yaptıkları görülmüştür. Hadislerin bazen hem sened hem de metni bazen sadece metni bazen de hadisin bütününe ifade eden küçük bir parçası iktibâs için kullanılmıştır. Dil açısından yapılan iktibâs esnasında hadis lafzı, aslı bozulmadan şiirin içerisine derç edildiği gibi hadisin manası üzerinden şiirin nazmedildiği de gözlenmiştir. Manayı esas alan telmih ve tenasüp türü iktibâslarda şairlerin daha rahat bir tavır takındıkları, hadislerin lafızlarını çağrıştıracak kavramlar seçerek şiirlerini yazdıkları tespit edilmiştir.

Osmanlı'nın son dönemi ve Milli Mücadele yıllarını görmüş, yeni kurulan Türk Devlet'inde mebusluk yapmış olan Mehmet Âkif Ersoy, vatanın düşmandan kurtulması için mücadelesini bazen kürsüde bazen cephede bazen de yazdığı şiirlerinde sürdürmüştür. Onun en önemli kitabı olan Safahat bunun en büyük şahididir. Eserinde sözünü güçlü kılmak için bazen ayetlerden bazen de hadislerden istifade etmiştir. Eserinde ayet ve hadisleri kullanırken iktibas, telmih ve tenasüp gibi edebî sanatlardan yararlanmışır. Eserde yer verdiği hadislerin onun şiirini ilgi ile takip eden, okuyanlar ve dinleyenler arasında zamanla yayıldığı söylenebilir. Bu da bize halkın din anlayışının şekillenmesinde, İslam'ın temel kaynaklarından olan ayet ve hadisler ile buluşmasında edebiyat ve şiirin etkisinin yadsınamaz olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Muhammed. *el-Müsned*. Beyrût: Muessesetu'r-Risâle, 1999.
- Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Şu 'abi'l-îmân*. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-şahîh*. Riyad: Dâru's-Selâm, 2000.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmail. *es-Sihâh*. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1979.
- Çağlayan, Harun. "Sosyo-Kültürel Açıdan Kelâm ve Hadis İlimlerinde Epistemoloji". *Tarih, Kültür Ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2016): 75-91.
- Çopur, Emel Nalçacıgil. "İktibâs Sanatı ve Mazmûn", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 10 (Bahar/2019), 165-179.

- Dânî, Ebû Amr Osman b. Saîd. *es-Sünenü'l-Varidetü fi'l-Fiten*. Riyâd: Dâru'l-Asime, 1416.
- Deylemî, Şehredâr b. Şîrûye b. Şehredâr. *Firdevsü'l-aḥbâr bi-me'sûri'l-ḥitâb*. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.
- Durmuş, İsmail. "İktibâs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/52. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Düzdağ, M. Ertuğrul- Okay, M. Orhan, "Mehmet Âkif Ersoy". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 58/432-39. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- ...*Mehmet Âkif Hakkında Araştırmalar-II*. İstanbul: İFAV Yayınları 2006.
- Ebû Dâvûd, Suleyman b. Eş'as.es-Sicistânî. *es-Sunen*. Riyad: Dâru's-Selâm, 2000.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî. *Hilyetü'l-evliyâ' ve ṭabaḳâtü'l-asfiyâ'*. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1409.
- Ersoy, Mehmet Âkif. *Safahat*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1997.
- Hâkim, Muhammed b. Abdillâh en-Nîsâbûrî. *el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn*. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- Halil b. Ahmed. Ebû Abdurrahman. *Kitâbu'l-Ayn*. Bağdat: Mektebetü'l-Hilâl, 1980.
- Heysemî, Nûruddin Alî b. Ebî Bekr. *Mecma' u'z-zevâ'id*. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1994.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid. *Sünen*. Riyâd: Dâru's-Selâm, 2000.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâleddîn Muhammed. *Lisânü'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.
- İbn Teymiyye, Ahmed b. Abdülhalim. *es-Siyasetü'ş-Şer'iyye fi İslahı'r-Raî ve'r-Raiyye*. Beyrut: Dâru'l-Afakı'l-Cedîd, 1983.
- İbnu'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâleddîn Abdurrahman. *el-Mevzû'ât mine'l-ehâdîşü'l-merfû'ât*. Medine: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1966.
- Kurtûbî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur-ân*, (el-Mektebetü'ş-Şâmile Programı).
- Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf. *Feyzü'l-ḳadîr şerḥü'l-Câmi' i'ş-şağîr*. Beyrut:Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi' u's-şahîḥ*. Riyad: Dâru's-Selâm, 2000.
- Nuaym Hammâd, Ebû Abdullah İbn Muaviye el-Huzzâi. *Kitâbu'l-Fiten*, Beyrut: Dâru'l-Fiker, 1993.
- Razî, Ebû Abdullah Fahreddin er-Razî. *Nihâyetü'l-i'câz fi dirayetü'l-i'câz*. Beyrut: Dâru Sadr, 2004.

- Rufai, el- Hüseyin Ahmed b. Ali b. Sabit. *el-Burhânu'l-Müeyyid*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'n-Nefis, 1408.
- Sağânî, Ebû'l-Fedâil el-Hasen. *Mevzûâtu's-Sağânî*. Beyrut: Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, 1985.
- Sehâvî, Şemseddin Muhammed. *el-Mağâşidü'l-Hasene fi beyâni kesîrin mine'l-ehâdîsi'l-müştehire 'ale'l-elsine*. Beyrût: Dâru'l-Kütübu'l-İlmiyye, 2002.
- Semerkândî, Ebû'l-Leys, Nasır b. Muhammed b. İbrahim. *Tenbihu'l-Ğafilîn bi Ehâdisi Seyyidi'l-Enbiyâi ve'l-Murselîn*. tah. es-Seyyidu'l-Arabî, Mektebetü'l-İmân, 1997.
- Süyûtî, Celâleddîn Abdurrahmân. *el-İzdihâr fi mâ akadehu eş-şu'arâ' min'l-ehâdisi ve'l-âsâri*. Beyrût: Mektebetü'l-İslâm, 1991.
- ... *el-Câmiu'l-Ehâdis*. Beyrut: Dâru'l-Fiker, 1994.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemu'l-kebîr*. Musul: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1983.
- ... *el-Mu'cemu'l-evsât*. Kâhire: Dâru'l-Harameyn, 1415.
- ... *Mu'cemu's-Sağîr*. Beyrut: Dâru'l-Ammâr, 1405.
- Tahiru'l-Mevlevî. *Edebiyat Lugati*, nşr. Kemal Edip Kürkçüoğlu. İstanbul: Enderun Kitapevi, 1973.
- Teftâzânî, Sa'duddin Mes'ûd b. Ömer. *Muhtasaru'l-Me'ânî*. Karaçi: el-Mektebetü'l-Büşra, 2010.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa. *el-Câmi'u's-şahîh*. Riyad: Dâru's-Selâm, 2000.
- Uzun, Mustafa İsmet. "Telmih", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/408-409. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

BİR VETERİNER OLARAK MEHMET AKİF

— | Nuriye Değirmen*

Özet

Mehmet Akif Ersoy 1873'de İstanbul'da doğmuştur. 1888'de Halkalı'daki sivil Baytar (Veteriner) mektebine öğrenci olarak kaydolmuştur. 1893'de okuldan birinci olarak mezun olmuştur. Tarım ve hayvancılık Osmanlı Devleti'nde ekonominin en önemli dinamiklerinden birisi idi. Osmanlı Devleti'nde Müslüman toplum olarak halkın büyük bölümü geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlamıştır. Bu girişimler ile İslam toplumu olarak insanların özgür ve huzurlu olması hedeflenmiştir. Tanzimat ve Islahat Fermanı'ndan sonra Osmanlı Devletindeki eksikliklere çözüm arayışları artmıştır. Osmanlı Devleti'nde modern tarım ve hayvancılık yapılabilmesi için Ziraat ve Baytar Mektepleri'nin açılması Sultan II. Abdülhamid döneminin önemli kalkınma girişimidir. 1892 tarihinde Halkalı Ziraat Mektebi ve Baytar Mektebi birlikte kurulmuştur. Veteriner mektebinin açılma nedeni ülkede çıkan hayvan hastalıkları nedeniyle binlerce hayvanın telef olması ile Pasteur'ün bulduğu aşuların kullanılmasının öğretilmesi için baytar ihtiyacı doğmasıdır. Okulda çağına göre modern bir eğitim anlayışı sergilenmiştir. Okula giriş imtihanla olmuştur. Mehmet Akif Ersoy da yatılı öğrenci olarak eğitim görmüştür. Okul uluslararası ve eğitim süresi dört yıldır. Meh-

* Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Kütahya Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, e-posta: nuriye.degirmen@ksbu.edu.tr

met Akif ve diğer mezunlar itibarlı yerlere gelmiştir. Derslerin usulü Mekteb-i Tıbbiye Mülkiye'ye benzerdi. Mektep birinci, ikinci ve üçüncüleri Avrupa Baytariyelerinde talim görmüştür. Nüfusun % 80-90'ı geçimini tarım hayvancılıktan sağlamış olan Osmanlı toplumunun 1900'lü yıllarda veterinerlik ile tarım eğitim ve girişimlerinde gelişmeler, Mehmet Akif ve arkadaşlarının etkisi ile 1800'lü yıllara göre artmıştır. Mehmet Akif 1893 yılında Ziraat Bakanlığında veteriner hekim olarak çalışmaya başlamıştır. "Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti" fen heyetinin baytarlık işlerine bakan beşinci şubesine "Baytar Müfettiş Muavini" olarak tayin edilmiştir. Ziraat Nezareti (Tarım Bakanlığı)'nda geçen yirmi yıllık çalışması sırasında veteriner hekim olarak Rumeli, Anadolu ve Arabistan'ı 4 yıl boyunca görevli olarak dolaşmıştır. 1896'da orduya atılmak için iki askeri baytarla Adana ve Şam'a gitmiştir. Bakanlıktaki çalışmaya devam ederken, Ziraat mektebinde dersler de vermiştir. Akif'in düşüncesinin bir ucunda bilim ve teknik, diğer ucunda memleket gerçekleri vardı. Bu iki noktayı birleştiren kuvvet ise Akif'in veterinerliğiydi. Mehmet Akif yurt gerçekleri ile veterinerliği icra ederken karşılaşmıştır. Memleketin her köşesini, sosyal yaralarını bu vesile ile tanımıştır. Veterinerliği sever, inanır ve bağlı idi. Akif, Umur-u Baytariye Müdür Yardımcısı iken müdürünün bakteriyoloji laboratuvarının kuruluş yeri ile ilgili haksız yere görevden alınmasına kızarak, bu vazifesinden 1913'de istifa etmiştir. Mehmet Akif, 1899'da eğitime başlayan ilk sivil veteriner okulunun bir numaralı mezunuydu. Okul birincisi olması ile ilk sivil veteriner hekim unvanını taşıyordu. Veteriner hekimlik dünyasına atılan bu ilk ve parlak adım, Akif'in mesleki hayatında hep kendini hissettirmiştir. 1908'de kurulan ilk veterinerler derneği "Osmanlı Cemiyet-i İlmiye-i Baytariyesi"nin kurucusu Akif'ti. Yine ilk veterinerlik dergilerinden biri olan "Mecmua-yı Fünun-u Baytariye"nin yayın kurulu üyeleri arasında bulunuyordu. Görevleri mesleki ve ilmi bir yapıya sahiptir. Akif'e bu görevlerin verilmesi O'nun Veteriner olarak ilmi kişiliğine duyulan güvenin bir örneğidir. Mehmet Akif'in mesleğine olan sevgisi ömrünün sonuna kadar sürmüştür. Ölümünden bir yıl önce Mısır'dan Pendik Bakteriyoloji Laboratuvarı Müdürü Ahmet Şefik Kolaylı (1886-1976)'ya yazdığı mektuplarda, kurum hakkında bilgi ve fotoğraflar istemiş, veterinerlerin mesleğe atılırken bu laboratuvarlarda eğitime tabi tutulmasını istemiştir. Memleke-

tin sorunlarına maddi ve manevi katkıları ile örnek, önder ve önemli bir şahsiyet olarak 1936 yılında vefat etmiştir. Bu çalışmada, Mehmet Akif Ersoy'un veterinerlik tarihindeki yeri ve önemi değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Veteriner Hekim, Mehmet Akif Ersoy

Mehmet Akif As A Veterinary

Abstract

Mehmet Akif Ersoy was born in Istanbul in 1873. In 1888, he enrolled in the civilian Veterinary School in Halkalı as a student. He graduated first from the school in 1893. Agriculture and livestock were some of the most important dynamics of the economy in the Ottoman Empire. As a Muslim community in the Ottoman Empire, most people made their living from agriculture and animal husbandry. With these initiatives, it is aimed to make people free and peaceful as an Islamic society. After the Tanzimat and Reform Edict, the search for solutions to the deficiencies in the Ottoman Empire increased. The opening of Agriculture and Veterinary Schools for modern agriculture and animal husbandry in the Ottoman Empire was an important development initiative of the Sultan Abdulhamid II period. In 1892, Halkalı Agricultural School and Veterinary School were established together. The reason for the opening of the veterinary school was that thousands of animals had died due to animal diseases in the country, and there was a need for veterinarians to teach how to use the vaccines Pasteur found. In the school, a modern understanding of education was displayed compared to its age. With the test, Mehmet Akif Ersoy entered the school. He was also educated as a boarding student. The school was an international school, and the education period was four years. Mehmet Akif and other graduates came to prestigious places due to their education. The method of the lessons was similar to the School of Medicine. The first, second and third graduates of the school were trained in European Veterinary Schools. The developments in the Ottoman society's veterinary and agricultural education and initiatives in the 1900s, where 80-90% of the population made their living from agriculture and animal husbandry, increased compared to the 1800s with the influence of Mehmet Akif and his friends. Mehmet Akif started to work as a veterinarian in the Ministry

of Agriculture in 1893. He was appointed as the "Vice Veteran Inspector" to the fifth branch of the "Forest, Mine and Agriculture Ministry" scientific committee, which deals with veterinary affairs. During his twenty-year work at the Ministry of Agriculture (Ministry of Agriculture), he travelled around Rumeli, Anatolia and Arabia for four years as a veterinarian. In 1896, he went to Adana and Damascus with two military veterinarians to buy horses for the army. While continuing his work at the Ministry, he also gave lectures at the Agricultural School. Akif's thought had science and technology on one end and the country's realities on the other. The force that united these two points was Akif's veterinary practice. Mehmet Akif encountered the realities of his homeland while practising veterinary practice. He recognized every corner of the country and its social wounds on this occasion. He loved, believed, and was committed to veterinary medicine. While Akif was the Deputy Director of Umur-u Baytariyye, he resigned from this duty in 1913, angry that his director was unfairly dismissed regarding the establishment place of the bacteriology laboratory. Mehmet Akif was the number one graduate of the first civilian veterinary school that started education in 1899. He was the first civilian veterinarian with the title of being the first in the school. This first and brilliant step into the world of veterinary medicine had always made itself felt in Akif's professional life. Akif was the founder of the first veterinary association, "Ottoman Society of Science and Veterinary" established in 1908. He was also among the editorial board members of "Mecmua-yı Fünun-u Baytariye", one of the first veterinary journals. His duties were of a professional and scientific nature. Giving these duties to Akif is an example of the trust in his scientific personality as a veterinarian. Mehmet Akif's love for his profession lasted until the end of his life. One year before his death, he wrote to Ahmet Şefik Kolaylı (1886-1976), the Director of Pendik Bacteriology Laboratory from Egypt, asking for information and photographs about the institution requested that veterinarians be trained in these laboratories when starting the profession. He died in 1936 as an example, leader and important figure with his material and moral contributions to the country's problems. In this study, the place and importance of Mehmet Akif Ersoy in the history of veterinary medicine will be evaluated.

Key Words: Veterinarian, Mehmet Akif Ersoy.

Giriş

“Tek hakikat var, evet, bellediğim dünyadan,
Elli, altmış sene gezdimse de, şaşkın şakin;
Hepimiz kendimizin, bağı yanık, aşıkıyız;
Sade, ilanı çekilmez bu acayip aşkın!” Mehmet Akif Ersoy

Mehmed Âkif Ersoy yakın dönem tarihimizde iz bırakmış, en çok anılan düşünürlerimizdendir. Sanatı yanında karakteri ve yaptığı hizmetler ile millî meselelerdeki hassasiyeti ve gayreti, tarihte oynadığı önemli rolleri ve toplumun gönlündeki yeri ile kitaplara, şiirlere, romanlara, film ve dizilere konu olmuştur. Yıllardır resmi ve özel kuruluşlarca anılıyor olması ile istiklal marşımızın yazarı olan bu güzel ahlak timsali ilim insanının toplumunuzun kalbindeki yeri aşıkardır. Görüşleri, yayınları, söylemleri ile kültür ve inanç perspektifinden aldığı yön ve tüm dünya edebiyatından okuduğu bilgileri, eğitim geçmişi ve sağlıkçı gözüyle de birleştirerek gelecek nesillerimize ışık tutmuştur. Eleştirel bakış günümüz biliminin önemli güdüleyici faktörüdür. Bu bakış açısını Akif, şiirlerinde, konuşmalarında güzel bir şekilde yansıtmış, bu yönüyle toplum ruh sağlığına önemli katkılar sunmuştur. Geçmiş ile gelecek arasında doğru bağlar kuran tarihi liderleri günümüzde yayınlarla anlatmak, gelecek nesillerimize kültürümüzün aktarımı, değerlerimizi kavramak, Türk toplumunun hayata bakışına yön vermek ve huzurlu bir yaşam kurmak adına tarih ilmine bakışımız açısından önemli olup, tarihimizde iz bırakmış böylesine özel bir insanı yayınlarımızda yad etmek tıp tarihi, sağlık hizmetleri alanında ve diğer bilimlerle ilgilenen bilim insanları için önemli bir görevdir. Mehmet Akif Ersoy’un asıl üstünde durulması gereken yanı karakteridir (Orhan Akay, Ertuğrul Düzdağ, 2021).

Sağlık çalışanlarının mesleğine adaptasyonu, tarihi düşünce yeteneği, mesleki sorumluluk bilinci ve kimliğini kazanma yollarının Mehmet Akif Ersoy gibi tarihi değerleri tanımakla daha kolay öğrenilebileceği; böylece mesleki kimlik ve bilincin yükseltilecek artırılabilir; mesleki etik tutuma örnek model oluşturacak meslek abidelerinin tanıtılması ve tanınması ile sağlığa önemli katkılar sağlanabileceği ileri sürülmektedir (Çağlar Sinmez, Aşkın Yaşar 2011).

Kendini tanıma, güzel ahlak sahibi olma her alanda olduğu gibi sağlık açısından da önemli olup, Akif, gençlerimize örnek olarak

çabasının ve işbirliğinin nasıl başarılı olduğunu görebilirler. Mehmet Akif'in şahsiyetinde kendine güven duygusunun teşkili, mesleki ve toplumsal olaylara bakış açısının günümüzde okunarak örnek alıp, gelişebileceğimiz de söylenebilir.

Mehmet Akif Ersoy, milli şair, büyük vatansever ve manzum hikayeler yazarı gibi kendisini tanımlayan düşünür, her fırsatta veteriner hekim kimliğini ön plana çıkararak, mesleğine sevgi ve saygısını gösteren abide bir kişiliktir.

Günümüz sağlık çalışanlarına tarihimizdeki önemli şahsiyetlerin öğretilmesi, onların örnek alınması ve sağlık hizmetlerinde kaliteli üyelerin yetiştirilmesi adına önemlidir. Bu bağlamda Mehmet Akif toplumumuz gençlerine güzel bir örnektir.

Kaynakça

- Bekman Muzaffer. "Şair Mehmet Akif". *Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi*. 26/122-123 (1956): 3260- 3262.
- Çantay, Hasan Basri. *Âkifnâme*, İstanbul: Ahmed Sait Matbaası, 1966.
- Dinçer, Ferruh. "Mehmet Akif Ersoy'un Veteriner Hekim Olarak Mesleki ve İlmi Kişiliği". *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy'u Anma Kitabı*. Ankara: A. Ü. Rektörlüğü Yayınları, 1987.
- Doğanay, F. Kaya. "Mülkiye Baytar Mektebi". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. (2017), 665–686.
- Erişirgil, Emin. *Ömrünün 50. Yılında İslamcı Bir Şairin Romanı: Mehmet Akif*. Haz. Prof. Dr. Aykut Kazancıgil-Prof. Dr. Cem Alpar, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986.
- Erol Kabil, *Veteriner Hekim Mehmet Akif Ersoy'un Türk Bilimine Katkıları*. Erişim 18 Aralık 2021. <https://www.researchgate.net/publication/350734702>. https://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmet_%C3%82kif_Ersoy. Erişim 18.10.2021.
- Kuntay, Mithat Cemal. *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986.
- Okay, M. Orhan – Düздаğ, M. Ertuğrul. "Mehmed Akif Ersoy". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy>. Erişim Tarihi: 15.10.2021.
- Okay, M. Orhan. *Safahat*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1997.
- Sinmez, Çağrı Çağlar - Yaşar, Aşkın. "Veteriner Hekimliği Yönüyle Mehmet Akif Ersoy". *Sağlık Bilimleri Dergisi*. 20/2 (2011): 143-149.
- Şimşek, Tacettin. "Mehmed Akif'in Poetikası", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 53: 105-120. Erzurum, 2015.

MEHMET AKİF ERSOY'UN HAYATI VE OSMANLI BÜROKRASİSİNDE YAPMIŞ OLDUĞU GÖREVLER

| Zekeriya Akman*

Özet

Milli Şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un siyasi ve edebi yönü günümüzde çokça bilinmekte ve çağdaş araştırmalarda geniş yer almaktadır. Fakat onun hayatına baktığımızda Osmanlı Devleti'nin son döneminde çok önem arz eden bir kurumda önceleri başkatip daha sonraları ise üye olarak görev yaptığını görmekteyiz. Mehmet Akif Ersoy, Osmanlı Devleti'nin yıkılış döneminde Şeyhülislamlık kurumuna bağlı kurulmuş olan bir üst kurul olarak değerlendirebileceğimiz Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye kurumunun kuruluşunda ilk başlarda başkatip daha sonraları ise üye olarak görev yapmıştır.

Osmanlı Devleti'nin son döneminde kurulmuş olan Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye hem kendisinden beklenen görevler ve hem de üstlenmiş olduğu işlev bakımından büyük önem arz etmektedir. Mehmet Akif Ersoy'un kuruluşunda başkatip ve daha sonraları üye olarak yer aldığı Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye, 1918 yılında kurulmuş ve 1922 yılına kadar dini siyasi ve sosyal alanlarda topluma dört yıl kadar bir süre hizmet sunmuştur.

Çalışmamızda, Mehmet Akif Ersoy'un hayatı ile ilgili kısa bilgi vererek, dönemin siyasi, fikri yapısı ve görev yapmış olduğu Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye kurumunu tanıtmak ve faaliyetleri hakkında bilgi vermeyi hedeflemekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Osmanlı Devleti, Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye, Şeyhülislamlık.

* Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, e-mail: zekeriyaakman@kku.edu.tr.

Giriş

İslâm ve Türk Tarihi içerisinde önemli bir yere sahip olan Osmanlı Devleti, oluşturmuş olduğu kurumlarla bütün dünyaya örnek teşkil edecek uygulamalara imza atmıştır. Osmanlı Devleti'nin son dönemleri, fikrî ve dinî tartışmaların sıkça yapıldığı, savaş ve işgalin getirmiş olduğu buhranların yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde din olgusu ve toplumun fikrî, ahlâkî ve ilmî yapısı üzerine önemli tartışmalar meydana gelmiştir. Mehmet Akif Ersoy, bu dönemin siyasi ve fikri tartışmalarına taraf olmuş birçok konuda fikir beyan etmiştir. Bütün bu alanlarda topluma yön verme ve halktan gelen istekleri karşılama amacıyla Meşihat Kurumu'na bağlı Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye adında bir teşkilât kurulmuştur. Bu kurumun yönetim kadrosu dönemin önemli ilmi ve fikri şahsiyetlerinden oluşmuştur.

Faaliyette olduğu dönemin siyasi, dinî, ilmî ve fikrî yapısı üzerinde etkileri olan bu kurumun ve burada görev yapan kişilerin tanınması, Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı, Osmanlı Devleti'nin bu son devrelerini daha iyi anlamamıza katkı sağlayacaktır.

Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye çalışmalarını sürdürmüş olduğu dört yıllık süre boyunca, ilmî çalışmaların yanı sıra toplumun fikrî ve ahlâkî yapısına yönelik faaliyetlerde de bulunmuştur. Toplumun, dışarıdan gelen zararlı akımlardan korunması, dinin doğru bir şekilde anlaşılıp tebliğ edilmesi ve birlik beraberlik ruhunun canlı tutulmasına katkıda bulunmuştur. O dönemde tartışılan sorunların daha sonraları da toplumun gündeminde olduğunu ve hatta bazılarının günümüzde bile devam ettiğini görmekteyiz. Dolayısıyla Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye'yi tanımak, o dönemi ve sonrasını daha iyi anlayıp değerlendirmemize yardımcı olacaktır.

Mehmet Akif Ersoy

Mehmet Akif 20 Aralık 1873'te İstanbul Fatih'te doğmuştur. Babası Fatih Medresesi müderrislerinden Mehmet Tahir Efendi'dir. Fatih Emir Buhari Mahalle Mektebi'nde tahsiline başlamış, babasından Arapça dersi okumuştur. 1882 yılında, Fatih Merkez Rüştüyesi'ne başlamış 1885'te Mülkiye İdadisi'ne girmiştir. 1889'da bu okulu bitirmiş ve ilk sivil veteriner yüksek okulu olan Baytar Mektebi'ne başlamıştır. 1893 yılında, bu okulu birincilikle bitirerek Baytar Mü-

Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye tecrübesinin iyi bilinmesi ve bu kurumda görev yapan şahsiyetlerin tanınması, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerini anlamaya katkı sağlayacağına ve günümüz meselelerine çözüm getireceğine inanmaktayız. Zira Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye'nin ele almış olduğu çok sayıda ilmî ve sosyal problemlerin, kendisinden sonraki dönemlerde de yaşandığını görmekteyiz.

Kaynakça

- Akyüz, Kenan. **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi**, İstanbul, 1986.
- Başgil, Ali Fuat. **Din ve Laiklik**, İstanbul, 1962.
- Berkes, Niyazi. **Batıcılık Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler**, İstanbul, 1965.
- Berkes, Niyazi. **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, 2002.
- Beydilli, Kemal. "Osmanlı Siyasî Tarihi" (Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa), **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, c. I, İstanbul, 1994.
- Düzdağ, M. Ertuğrul., Okay, M. Orhan. "Mehmet Âkif Ersoy", **DİA**, c.XXVIII, Ankara, 2003.
- Eraslan, Sadık. **Şeyhülislamlık Kurumu ve Cerîde-i İlmîye**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ercüment Kuran, **Türkiyenin Batılılaşması ve Milli Meseleler**, Ankara, 1994.
- Ersoy, Mehmet Âkif. **Safahat**, haz: M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul, 1990.
- Erşahin, Seyfettin. "Meşihat-ı İslâmiye'den Diyanet Riyasetine", **AÜİFD**, C. XXXVIII, Ankara, 1998.
- Gotthard Jaschke, **Yeni Türkiye'de İslâmlık**, Trc. Hayrullah Örs, Ankara, 1972.
- Gökalp, Ziya. "Diyanet ve Kaza" **İslâm Mecmuası**, S. 35, İstanbul, Ağustos 1331.
- Gökalp, Ziya. "İttihat ve Terakki Kongresi III", **İslâm Mecmuası**, S. 50, İstanbul, 12 Kânûn-ı Sâni 1332.
- Hanioğlu, M. Şükrü. "Batıcılık", **TCTA**, c. V, İstanbul, 1985.
- Hanioğlu, M. Şükrü. "Meşrutiyet", **DİA**, c. XXIX, Ankara, 2004.
- Hanioğlu, M. Şükrü. "Osmanlıcılık", **TCTA**, c. V, İstanbul, 1985.
- Hanioğlu, M. Şükrü. "Türkçülük", **TCTA**, c. V, İstanbul, 1985.
- Kara, İsmail. "Tanzimat'tan Cumhuriyete İslâmcılık Tartışmaları" **TCTA**, c. V, İstanbul, 1985.

- Kara, İsmail. **İslâmcıların Siyasi Görüşleri**, İstanbul, 1994.
- Kaya, Kamil. **Din Devlet İlişkileri ve Diyanet İşleri Başkanlığı**, İstanbul, 1988.
- Kazıcı, Ziya. **İslâm Müesseseleri Tarihi**, İstanbul, 1991.
- Kodaman, Bayram. "1876–1920 Arası Osmanlı Siyasi Tarihi", **Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi**, Ed. Hakkı Dursun Yıldız, c.XII, İstanbul, 1989.
- Kuran, Ercümen. **Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri**, Ankara, 1988.
- Lewis, Bernard. **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Trc. Metin Kıratlı, Ankara, 1970.
- Mardin, Şerif. "İslâmcılık", **TCTA**, c.V, İstanbul, 1985.
- Mardin, Şerif. **Bediuzzaman Said Nursi Olayı**, Trc. Metin Çulhaoğlu, İstanbul, 1992.
- Mardin, Şerif. **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri**, İstanbul, 1983.
- Mazıoğlu, Hasibe. "Mehmet Âkif Ersoy" **Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy**, Ankara, 1986.
- Ongun, Cemil Sena. **Mehmet Âkif**, İstanbul, 1947.
- Öke, Mim Kemal. "Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu", **Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi**, Ed. Hakkı Dursun Yıldız c.XII, İstanbul, 1989.
- Shaw, Stanford. **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, Trc. Ezel Kural, c. II, İstanbul, 1983.
- Tansel, Fevziye Abdullah. **Mehmet Âkif Hayatı ve Eserleri**, İstanbul, 1973.
- Taş, Kemaleddin. **Türk Halkının Gözüyle Diyanet**, İstanbul, 2002.
- Timurtaş, Faruk. **Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz**, Ankara, 1987.
- Tuncer, Ferit Rağıp. **Ziya Gökalp Makaleler VIII**. Ankara, 1981.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı**, Ankara, 1965.
- Yücebaşı, Hilmi. **Bütün Cepheleriyle Mehmet Âkif**, İstanbul, 1958.

Arşiv Kaynakları

- İstanbul Müftülüğü Meşihat-ı İslâmiye Arşivi, Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye Karar Defteri, Kayıt No:1787.
- Meşihat-ı İslâmiye sicilli Ahval Arşivi, Dosya No: 5218.
- Cerîde-i İlmiye, S. 38,54,60, İstanbul, 1336-1337.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, BEO, Defter No: 1532.